

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1883-1884.

*Vergadering van Woensdag, 19 December 1883, des avonds
ten half acht ure.*

Voorzitter, de heer ROBIDÉ VAN DER AA.

Aan de orde is de ballotage van nieuwe kandidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren de Greve en Ophorst het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot nieuwe leden worden aangenomen de heeren: L. J. Mulder, 1ste Luitenant Kwartiermeester; P. J. A. Renaud, Ned.-Ind. Mijn-ingenieur 1ste klasse; D. Stolp, Luit. ter zee 1ste klasse; G. de Wijs, Kapitein van den Generalen Staf Ned.-Ind. leger, allen te 's-Gravenhage; L. A. J. de Bont, Kapitein; D. Drost jr., Majoor; L. J. Dubourcq, Kapitein; A. Fock, 2de Luit.; Mr. H. A. Groote, Kapt.; J. W. F. Heukensfeldt, 2de Luit.; J. B. Jas, Kapt.; J. P. Knapp, 1ste Luit.; H. J. de Lange, 1ste Luit.-Adjutant; A. H. M. C. Lindner, Kapt.; G. W. Matthes, Kapt.; W. E. Matthes, Luit.-Kolonel; A. Mendes da Costa, Majoor; M. Merens, 1ste Luit.; E. Prins, 1ste Luit.; B. Romeny, Kapt.; J. H. Schmitz, Kapt.; G. T. D. Slaap, Majoor; Mr. A. C. A. Tielkemeijer, Kapt.; E. M. C. Tobias,

Kapt.; Mr. J. F. Wertheim, Luit.-Kolonel, allen van de schut-
terij te Amsterdam en Mr. Th. Schiff, Auditeur van den schut-
tersraad te Amsterdam; A. A. Heisterkamp, 2de Luit. der
Infanterie te Geertruidenberg; J. C. Sommer, 2de Luit. der
Infanterie te Haarlem; H. Croockewit, 2de Luit. der Infanterie
te Nijmegen; A. F. M. Graaf van der Duijn van Maasdam,
1ste Luit. der Cavalerie en M. F. Stevens, 1ste Luit. der Infan-
terie, te Zutfen.

De VOORZITTER dankt het bureau van stemopneming voor
de volbrachte taak.

Aan de orde is verder de voordracht van den heer P. J.
IN DE BETOU, kapitein der Artillerie, over de vraag: *Zou de
mogelijkheid niet bestaan, dat het Nederlandsche leger, dat is
Neerlands weermacht, een volksinstelling worde bij uitnemendheid?*

De heer IN DE BETOU:

Mijne Heeren!

Vergun mij, die niet gewoon ben in het openbaar als woord-
voerder op te treden, aan te vangen met het doen van een
beroep op Uwe bekende welwillendheid, en alvorens over te
gaan tot de eigenlijke behandeling van het, door mij gekozen
onderwerp, U met enkele woorden te zeggen waarom ik, die
mij ten volle bewust ben van het gebrek aan voldoende be-
kwaamheid om dit onderwerp naar waarde te behandelen en
van gemis van de macht van het woord in 't algemeen, toch
vermeende zedelijk verplicht te zijn gehoor te geven aan de
vereerende uitnoodiging van het geachte bestuur dezer veree-
ning, en den moed heb op te treden te dezer plaatse en
voor U, die zoo herhaaldelijk getuigen waart, hoe menig ge-
deelte van de krijgswetenschap, — een wetenschap die in zoo'n
nauw verband staat tot ons zelfstandig volksbestaan, — door
mannen van naam en talent, op uitnemende wijze behandeld
werd.

Ieder, die zich bijwijle het recht aanmatigt van meening te

verschillen met anderen over een of andere ernstige levensopvatting, van eenig individu, van eenige vereeniging en zeker dus waar het *het*, „*to be or not to be*” geldt van het volk waartoe hij behoort, is, naar mijne meening, verplicht wanneer hij daartoe uitgenoodigd wordt, van zijn denkbeelden in het openbaar getuigenis af te leggen, of wanneer men hem, die in engeren kring kritiek uitoefende, tot spreken oproept, zich niet weg te schuilen achter meer of minder gegronde uitvluchten, maar den moed dient te hebben zoo goed en gepast hem mogelijk is, van zijn meening te doen blijken.

Deze stelling, welke naar mijne opvatting, die van ieder eerlijk man moet zijn, was het, welke mij er toe drong aan Uw geacht Bestuur te antwoorden, dat ik genegen was aan zijn vereerende uitnoodiging gehoor te geven en die me leidde tot de keuze van het onderwerp waarover ik in groote trekken tot U wensch te spreken.

De meesten uwer, zoo niet allen, zullen wel met mij eens zijn, dat het Nederlandsche volk, vertegenwoordigd in zijn afgevaardigden, het gedeelte zijner staatsinrichting waartoe wij, zijn militaire ambtenaren, behooren, al te vaak als een stiefkind behandelde en dat eenigen dier afgevaardigden ons wel eens den indruk gaven, of ze zich, in hun binnenkamer gezeten, somtijds de vraag deden „*Is het bestaan van een legermacht in Nederland wel gemotiveerd?*” terwijl toch velen hunner, ja allen, mannen waren en zijn, wier algemeene kennis en ontwikkeling hen in staat stellen, met een weinig studie, gedurende enkele weken, zich de kennis eigen te maken, een uitmuntend oordeel te vellen over datgene, wat ons Vaderland in hoofdzaak behoeft om ten allen tijde gereed te zijn, met hoop op goeden uitslag, zich te verdedigen.

Die heeren schijnen in den regel zich de moeite daartoe niet te geven (wellicht uit misplaatste vrees dat zulks te moeilijk is) en de begrotingen van Oorlog af te stemmen, te amendeeren of aan te nemen om redenen, finantieele of politieke die, wellicht door staatkunde gebillijkt kunnen worden maar die, ter wille van het groote volksbelang, geen kracht van bestaan

moesten hebben, ten minste niet zóólang het „*Wij willen Nederlanders zijn en blijven*” nog het eerstgedachte artikel is van het reglement van iedere partij.

Vermoedelijk zijn echter ook velen Uwer het met mij eens, dat het daarentegen voor een volksafgevaardigde zeer moeilijk is om zoolang hij zich niet door eigen studie een algemeen oordeel over het militaire gedeelte der staatsinrichting gevormd heeft, en er zich dus toe blijft bepalen met het aanhooren der detailbeschouwingen van meer of minder deskundigen op dat gebied, geld toe te staan of te weigeren voor een kostbare zaak over welker onderdeelen, zelfs bij de zoogenaamd meest deskundigen, in en buiten de Kamers, zooveel verschil van meening bestaat.

Het gevolg van dat alles is echter, dat het Nederlandsche leger en Nederland's weerstandsvermogen niet voldoen aan de eischen die het Nederlandsche volk daaraan zou kunnen stellen, wanneer dat volk in het leger — in stede van een schijnbaar noodzakelijk kwaad — wilde zien, het beeld waarin hare liefde tot de vrijheid zich afspiegelt en den accumulator van den innigen wensch *zich zelf te zijn*.

Redeneeren wij aldus, dan moet al zeer spoedig bij ons de vraag oprijzen: zou er dan geen mogelijkheid bestaan, dat het Nederlandsche leger ophoude te zijn een stiefkind van het Nederlandsche volk, en dat het worde, een kind waaraan al die zorgen besteed worden, welke noodig zijn om het groot te brengen en te bezielen met liefde en achting voor het volk, dat het voedt, en om het sterk te maken, opdat het in staat zij der vaderen woonplaats en zijn voedsters te beschermen voor alle kwade invloeden van binnen of van buiten? *Zou de mogelijkheid niet bestaan, dat het Nederlandsche leger, dat is: Neerland's weermacht worde, een volksinstelling bij uitnemendheid?*

Een zwakke poging, die vraag te beantwoorden is de taak, die ik dwaselijk op mij nam, dwaselijk zeg ik, niet omdat die vraag niet deugdelijk beantwoord zou kunnen worden, maar omdat ik mij zelf niet in staat acht, dat antwoord eenigszins voldoende te geven.

Ik dacht echter, door op die vraag de aandacht te vestigen

treedt er wellicht uit Uw midden iemand op, die het met mij eens is, dat gebroken moet worden met de oude sleur, met het eeuwigdurend oplappen van het oude en die met krachtige en machtige taal heel Nederland opwekt, om, rekenschap houdende met zijn eigenaardig volkskarakter, met zijn bijzonderen bodem, met al de groote en eigenaardige voorrechten die het geniet boven vele — zoo niet alle volken der aarde, zich een macht te scheppen, die het ten allen tijde in staat zal stellen *zich zelf te blijven*.

Eigenlijk diende men, alvorens pogingen aan te wenden om twee partijen tot elkaar te brengen, goed na te gaan wat hen scheidt en wat aan beide ontbreekt of schort, waardoor die scheiding meer en meer in de hand gewerkt wordt. In dit bijzondere geval echter is zulks minder noodig, want de grieven, ware of gedachte, die het leger heeft tegen de wijze waarop het behandeld wordt en omgekeerd, die, welke het Nederlandsche volk er toe brengen om zijn leger zóó te behandelen, zijn zoo herhaaldelijk en op zooveel verschillende wijzen te boek gesteld, dat men vrij mag aannemen, dat die wederzijdsche grieven genoegzaam toegelicht zijn.

Door die wederzijdsche toelichtingen is echter een veeljarige papieren oorlog uitgebroken, die, al wordt hij op deze wijze nog jaren lang voortgezet, naar mijne meening nimmer tot het beoogde doel van één der partijen — welk doel, Neerland's welzijn, hetzelfde is als dat der andere partij — kan leiden.

In hoofdzaak meen ik toch te mogen aannemen dat, even als zoo dikwerf bij andere geschillen voorkomt, de waarheid die beiden willen ook hier in het midden ligt en de geheele strijd op een serie begripsverwarringen berust, die alleen vermeden kunnen worden wanneer een werkelijk begaafd leider opstaat uit een der partijen met een flink plan, waarvan de algemeene strekking de goedkeuring waardig is van de hoofdaanvoerders der beide partijen en die dan, op Nederlandsche wijze, met Nederlandsche gedachten, niet alleen tot het Nederlandsche volk weet te spreken, maar het weet te overtuigen dat de Nederlandsche gelden aan de uitvoering van zulk een

plan besteed, de zekerste verzekeringspremie zal zijn voor het behoud van Neerland's vrijheid en Neerland's kapitaal.

Voor ik nu op mijne wijze wil trachten dien verwachten leider eenige hoofddenkbeelden aan te geven; een poging, waarvan het verwaande U mij zult vergeven, wanneer U bedenkt, dat ik den moed om zulks te doen, alleen kon vinden door de zucht om bekwamere en invloedrijkere personen te prikkelen, des noods door mijn dwaasheden, om geheel hun verstand en al hun invloed te gebruiken tot het in 't leven roepen van een werkelijk krachtige Nederlandsche weermacht; moet ik nog met een enkel woord wijzen op de noodzakelijkheid, dat spoedig zoo'n leider optrede. Het voortdurend achteruitgaan van den *goeden geest* in het leger en de afbrekingskoorts, die er in woedt en waardoor dikwerf niet alleen de uitverkoren patient, maar ook andere personen onaangenaam getroffen zouden kunnen worden, wanneer zij zich verwaardigden onze schrifturen met aandacht te doorbladeren, eischen zulks gebiedend.

Zoowel voor mijne als voor Uwe overtuiging — als zulks nog noodig is — wil ik daarna Nederland sprekend invoeren, om het bewijs te leveren, dat het onmogelijk is een oogenblik te denken — waartoe wij militairen wel eens geneigdheid hebben — dat ooit de tijd zou kunnen komen, waarin het volk, zijn eeuwen ouden strijd ten spot, zijn vrijheid niet meer lief en voor haar behoud niet al zijn goed en bloed over zou hebben.

Laten wij ons echter eerst herinneren, hoe in Nederland het volk en het leger gelukkig, omtrent eene, zeer gewichtige, hoofdgedachte het volkomen eens zijn.

Even als het volk — en het volk moet dat weten — haat het leger den oorlog als oorlog, want als dat volk is het leger te veel ontwikkeld om niet in alle oorlogen tusschen beschaafde volken te zien, de zucht tot zelfverheffing van dát, wat zich het sterkste acht of een staatkundigen greep van een' kundigen diplomaat, die, om beter meester te blijven op eigen bodem, de hartstochten, vooral die der ijdelheid, van zijn volk opwekt, dit ten strijde voert en zodoende een veiligheidsklep opent, die hij voorziet, dat anders toch zich zou openen, maar

dan ten koste van zijn invloed, of, als hij eerlijk dacht, ten koste van binnenlandsche welvaart en rust.

Aan het achteruitgaan van den zoogenaamden *goeden geest* — het is zoo moeilijk zonder erg omslachtig te worden de juiste bedoeling van die twee woordjes te omschrijven, maar U gevoelt en begrijpt zeker allen de beteekenis, die ik gaarne daaraan gehecht zie — valt niet te twijfelen; die achteruitgang bestaat en neemt hoe langer hoe meer toe, hoewel de meesten van ons zoo gaarne hadden, dat dit anders ware.

Wij gevoelen toch, dat ze nog niet geheel vernietigd zijn, de illusiën omtrent ridderlijkheid, goed vertrouwen, zucht zich ten bate van het vaderland te onderscheiden, die ons als jeugdige zonen van Mars bezielde en ons dreven, door of zonder den invloed onzer ouders, tot onze beroepskeuze; gevoelens, die, hoe wij ons ook diets maken, dat zij niet meer bestaan kunnen in de gegeven omstandigheden, steeds opflikkeren in levendiger kleuren, als onder de wapens staande, het volkslied ons onze liefde tot het Vaderland en het volk, waartoe wij behooren, krachtig herinnert, of het Wilhelmus ons doet denken aan den innigen band die in Nederland bestaat tusschen Vorst en Volk, tusschen de helden van voorheen, die leden en strede en het volk dat streed en leed ter verkrijging van de vrijheid en voorrechten, die wij nog heden genieten. Bovendien, laat het leger geroepen worden zich een oogenblik den oorlogstoestand te denken, toont het dan niet dat de goede geest nog niet geheel is uitgestorven?

Oppervlakkig beschouwd moet het ook vreemd klinken dat, naarmate de volkswontwikkeling toeneemt, naarmate kunsten en wetenschappen meer algemeen worden, naarmate dus, het gezond verstand van ieder individu meer en meer ontwikkeld wordt en dus ook meer op den voorgrond treedt, in diezelfde mate, die goede geest verloren gaat.

Velen onzer herinneren zich nog levendig, dat die geest vooral bij de Officiëren en 't kader veel beter was in de dagen, toen de algemeene geestesontwikkeling geringer was en toen het leger toch op gelijke wijze als nu samengesteld werd, n.l. uit hen: die door het lot aangewezen, voor geld gekocht, of

naar het leger gedreven werden, omdat zij de kennis misten om door handen- of geestesarbeid in hun levensonderhoud te voorzien. Toen, even als nu, kon de theoretische koopmansgeest van het meerendeel der Nederlanders, wel geen vrede hebben met het zoek brengen van den zoogenaamden nationalen tijd met soldaatje spelen, maar zij, die dienden, erkenden onze meerderheid, hadden genoegzaam vertrouwen in onze kennis om zonder morren te gehoorzamen en schonken ons die achting welke zoo noodig is om bij het korps Officieren en het kader wakker te houden, dat gevoel van eigenwaarde, 'twelk voor zijn karaktervorming en trouwe plichtsbetrachting onmisbaar is. Hoewel wij nu in deze dagen, wel geen meerderen weerzin tegen onze *personen* waarnemen, zoo voelen wij ons als *lichaam* toch meer en meer gedrongen, door den koopmansgeest der vaderen, buiten de algemeene en waarlijk goedgemeende belangstelling van Neerland's burgers.

Het schijnt toch, dat de algemeene beschaving en meerdere welvaart, die de geesten meer vrij maakte, den Nederlander in het algemeen, en dus ook den militair, de vrijheid doet nemen het denken, het doen en het werken van anderen af te breken, zoodra hij het niet begrijpt of alleen uit de zucht om zich zelf meer op den voorgrond te plaatsen; en als men nu bedenkt, dat men in den dienst, waarin voornamelijk het lichaam geoefend wordt, aan zijn gedachten gedurende geruimen tijd vrij spel kan laten, vervalt naar mijne meening veel van het vreemde der stelling, dat de goede geest van het leger, zooals dat nu is, achteruitgaat naarmate de geest van het individu vooruitgaat.

Ook brengt de pers, zij, die zich de koninginne der aarde noemt, nu en dan het hare tot dien achteruitgang bij, omdat ze vaak, blindelings voortgedreven door haren edelen ijver naar meerdere openbaarheid, met hardheid en onnadenkend, ja dikwerf met grooter zeggingskracht dan grondige kennis oorspronkelijk kleine wonde plekken onnoodig vergroot.

Verre nu van mij, ooit anders te wenschen dan, dat ze vrij zij krachtig hare vleugelen uit te slaan, die pers wier adem leven en geestkracht kan wekken in den boezem van een vrij

en ontwikkeld volk, maar ik voor mij acht het onnoodig, dat ze vaak voert naar een mestvaalt, die ze dan met een scherp gepunte pen omwroet, ten einde ons toch goed al het afzichtelijke te laten zien, maar waardoor ze tevens lagen ontbloot, waar de pest in leeft en waaruit de pestwalmen nu vrijer kunnen opstijgen om dood en verderf om zich heen te spreiden. Liever als eene straffende wraakgodinne zag ik haar optreden met de volle kracht harer echt vrouwelijke roeping, zonder vreeze, ja met verwijzing naar hetzelfde, het minder goede met den mantel der liefde bedekkende en ons heenvoerende naar het groote veld der maatschappelijke dengden, dat door hare krachtige, rechtvaardige, maar niet wondende hand der wereld zou kunnen worden bereid.

Verdiepen we ons echter niet verder in de redenen, die er aanleiding toe gaven, maar laat ons constateeren, dat het meer dan tijd is, dat hij weder krachtig worde opgewekt, die goede geest in het leger en vooral in het korps officieren, en laat ons hopen, dat de tijd spoedig dáár zal zijn, dat wij niet meer van miskenning en het volk niet meer van het gebrek aan een goede weermacht kan spreken, welke tijd zeker zal intreden als het leger meer tot het volk of het volk meer tot het leger is gebracht.

Dat de onderlinge afbrekingskoorts ook in het korps officieren woedt, is U allen bekend. Het is een ziekte, die door oningewijden waargenomen, hen een slecht denkbeeld moet geven aangaande onzen toestand, en waarvan ik zeker geen voorbeeld aangehaald zou hebben, ware het niet, dat ik daarmede wilde aantoonen, hoe daarbij wel eens geen rekenschap gehouden wordt met de vatbaarheid tot juist oordeelen, ook waar het onze wetenschap betreft, van ieder goed ontwikkeld mensch, al is die juist geen militair, en wij, geheel opgaande in onze — dat is de krijgswetenschap of een gedeelte daarvan, schijnen te vergeten, dat de fundamenteele grondbeginselen van de twee voornaamste onderdeelen dier wetenschap d. i. de taktiek en strategie, dezelfde zijn, waarmede ieder mensch, bij de uitoefening van de kunst, van de wetenschap of van het beroeps-

bestaan, waaraan hij zich wijdt, niet alleen theoretisch, maar — wat die allen boven ons voor hebben — ook dagelijks practisch rekenschap moet houden.

Voor ik nu dat voorbeeld aanhaal, stel ik er prijs op te verklaren, dat ik zeer goed weet, dat, wat de mensch dikwerf als zijn eigen denkbeeld ten beste geeft, niets anders is dan de resultante van denkbeelden van anderen, waarmede hij, terwijl hij ze geheel of gedeeltelijk tot zich nam, zich zoo vereenzelvigde, dat het hem toeschijnt of dat denkbeeld uit zijn eigen brein voortkwam. Mocht ik dan ook in den verderen loop van mijne lezing, U den indruk geven, dat wat ik zeg, oorspronkelijk door mij gedacht was, terwijl gij er Uwe denkbeelden of die van anderen in terug vindt, duidt mij dit dan niet euvel maar wees mijner verklaring indachtig.

In het Militair blad N°. 4 van 1 Maart 1882 werd in een artikel „Het vizier bij het Nederlandsch geweer klein kaliber” gesproken over het bedoelde vizier en gezegd dat dit, uit een technisch oogpunt wel uitmuntte door eenvoud, maar verder verklaard: *dat de bepaling welk vizier aangenomen zal worden geen vraag is van uitsluitend technischen aard maar hoofdzakelijk van tactischen aard. De tactici moeten bepalen hoe ze het vizier ingericht wenschen en alleen dan, als de techniek in de constructie van een zoodanig vizier onoplosbare moeilijkheden ziet, heeft zij het recht daartegen hare bezwaren in te brengen.* (1)

Een mijner kameraden vestigde mijn aandacht op dat artikel en tegelijk op een repliek en contra-repliek opgenomen in N°. 6 van hetzelfde blad; terwijl de anonyme schrijvers in N°. 8 den strijd, die ten slotte over het aantal meters van een gewenscht vizierschot gevoerd werd, eindigden.

Wellicht had ik, omdat men aan het voorwerp in kwestie mijn naam had verbonden, den schrijver van het eerste artikel geantwoord, had niet een ander zulks voor mij gedaan. Meen echter niet, dat ik een strijd zou begonnen hebben over de meer of minder goede eigenschappen van een vizier, dat, door eenvoudige wijziging van het bestaande ontstond en om be-

(1) Wij oorsiveeren.

paalde redenen, toen in een nota ontwikkeld, door mij voorgesteld — maar ter aanneming voorgedragen werd door een commissie, die geacht moest worden op de hoogte te zijn van de Infanterievecht tactiek. Na kortelijk de redenen, die tot het voorstel leidden, aangestipt te hebben, zou ik mij meer bepaald hebben tot het weêrgeven van den indruk, die de aangehaalde woorden op mij, als burger en bedoelde technicus maakten, een indruk, die me wrevelig stemde en me tevens in herinnering bracht, hoe zekere DOEZEL in vroegere dagen mij, hoewel ongenoemd, met tal van anderen ook ongenoemden, onder de klasse der vegeteerende menschen, dus eigenlijk redelooze menschen rangschikte.

Dergelijke uitingen toch zijn niet aangenaam voor den patient, die op zulk een wijze, vrij onzacht, uitgekleet wordt en welke, wanneer ze werkelijk eens aandachtig gelezen werden door een burger en industrieel, waarvoor dat blad en de brochure ook geschreven zijn, de groote volkszaak, waarvoor die onderwerpen behandeld worden, eer benadeelen dan bevoordeelen zouden. Wij militairen moeten toch weten, datgene, wat het geheele publiek kan weten, n.l. dat het niet de taktiek, een onderdeel der krijgswetenschap is, die de industrie, de kunst en de wetenschap beheerscht, maar dat de nijverheid, de natuur-, wis- en scheikunde, met een woord der volkeren kunsten en wetenschappen, welke hoofdzakelijk door niet militairen beoefend en geëxploiteerd worden, het waren en nog zijn, die de krijgsoversten dwongen en nog dwingen de onderdeelen hunner bijzondere wetenschap te wijzigen.

Mijn antwoord ware dan veeleer geweest, een pleidooi voor de stelling. Taktiek en strategie, ze mogen in dezen woordvorm geschreven, als hoofdonderdeelen van de krijgswetenschap door ieder aangemerkt worden, zijn wetenschappen, wier hoofdregelen even oud zijn als de strijd om het bestaan, dus als de wereld zelve, maar waarvan de veranderlijke regels afhankelijk zijn van de algemeene volksontwikkeling en niet van de theoretische beschouwingen van enkele tactici. Met de kennis der hulpmiddelen, die de natuur en kunst hem biedt, zoowel als met de beste en voordeeligste aanwending van deze, moet

iedere werkman, iedere redenaar, zelfs iedere voddendraper dagelijks rekenschap houden, wil hij zijn doel bereiken en hoeveel te meer moet de fabrikant, de technische directeur eener fabriek zulks dan niet doen. Die persoon heeft toch, hetzij hij gezeten is achter zijn lessenaar, te midden van plans en teekeningen, hetzij hij zich beweegt op het vredige slagveld, waar ijzer en staal, waar hout en steen, door elkaar gehamerd, gekneed of geslepen worden in allerlei soort van bewerkingen, door tal van werklieden van allerlei slag en bekwaamheid, met velerlei soorten van gereedschappen en werktuigen, door handenarbeid of stoom gedreven, al de draden in handen, die dat alles in beweging bracht én houdt én leidt; zijn machtwoord beheerscht die velen waaronder verscheidenen zijn, die zelf niet begrijpen, waartoe hun arbeid van nut kan zijn, en die toch ook mede werken ter bereiking van één doel, 't welk hem, die hen beheerscht, steeds voor oogen moet staan.

Is de leiding goed, wordt door den leider rekenschap gehouden met alles wat de menschelijke geest tot op dat oogenblik vermocht te scheppen en heeft hij de gaaf op de voordeeligste wijze al die zoo verscheidene krachten aan te wenden, dan wordt het einddoel kalm en zeker bereikt; zonder morren der individuen, die het hunne daartoe bijbrachten, zonder hevige schokken der werktuigen, waardoor arbeidsverlies zou ontstaan, en ten bate van hem of haar, die het kapitaal tot den arbeid verstrekke.

Kiest, zoo ge wilt, andere woorden, stelt op andere wijze den loop der zaken U voor, maar zeg mij: is het geschetste beeld van den fabrieksdirecteur, niet dat van den krijgsoverste, van den legeraanvoerder bij uitnemendheid; moet de begaafde redenaar niet een dergelijk standpunt innemen; moet niet iedere geleerde, niet iedere werkman, niet iedere keukenmeid op gelijke wijze zijn of haar vak uitoefenen, wil werkelijk het door hen beoogde doel op de beste wijze bereikt worden?

Elk vak, elk ambacht, elke wetenschap en elk onderdeel van deze, is dus voor den ernstigen mensch, die het goed wil beoefenen uiterst moeilijk, vooral, wanneer zijn ontwik-

keling maar juist groot genoeg is voor zijn beroepskeuze en hij daarin toch wil uitmunten. Het is dan ook natuurlijk, hoewel te betreuren, dat in onze dagen, waarin van ieder individu zóóveel geëischt wordt, men in den regel, zoo hard is in zijn oordeel over den arbeid van anderen, omdat men dier vak, dier beschouwingen niet begrijpt, en ook den tijd mist hen te leeren waardeeren, want ter wille der zucht van uit te blinken, moet men in zijn eigen vak geheel opgaan, en wordt men zoo geleidelijk, door datzelfde immer voorwaarts-streven in een eenmaal gekozen richting, gedreven, al wat zich op onzen weg bevindt op zijde te dwarsen of wat ons ter zijde treedt gering te achten.

Zóó gaat het allen en zoo gaat het ook ons, beoefenaars van een wetenschap, die meer dan eenig andere de hoogste voorbereiding behoeft, want, wij zijn geroepen mede te werken aan de samenstelling van een werktuig, waarvan wel enkele onderdeelen beproefd kunnen worden, maar waarvan de algeheele beproeving uitgesteld moet worden, tot de nood daartoe dwingt; dan echter moet het een kracht ontwikkelen, die alle andere krachten, welke dagelijks in den staat werkzaam zijn, moet kunnen beschermen en beheerschen. Met den hoogsten ernst beschouwd, is dan ook geen vak moeilijker in al zijn details te kennen, dan het onze, want daar is geen vak, geen ambacht, geen wetenschap in de wereld of het vindt zijn toepassing bij de samenstelling en te voorziene inwerkingstelling van den accumulator, die het *zijn en blijven* van *Nederland* mogelijk maakt.

Vergis ik mij niet, en is dat alles zoo, dan ook moeten wij, die van buiten af toch al tegenwerking genoeg ondervinden, eindigen met elkaar onderling af te breken, en wanneer we dit doen, ten minste zorg dragen, dat de grondgedachte waarop we den strijd beginnen niet strijdig is met de leer der geschiedenis; een leer die luid verkondigt aan ieder die het hooren wil: de industrie, de natuurkunde, de scheikunde, in een woord de algemeene geestesontwikkeling der volken, zijn de groote invloeden, die, niet de hoofdregelen der krijgswetenschap, maar wel al de onderdeelen van deze, dagelijks wijzi-

gen. Maar ook juist omdat de wetenschap en het weten van allen, in meerdere of mindere mate, betrokken is bij, en medewerken aan, het wezen van de krijgswetenschap, daarom acht ik het ook mogelijk, dat een bekwaam leider in staat zal zijn het geheele volk te overtuigen, — zoodra dit n.l. overtuigd wil worden — als hij, met een in hoofdtrekken uitgewerkt plan, gegrond op Nederlandsche toestanden, optreedt. Dat dan spoedig zoo 'n man opsta en dat voor zijn genie wijken moge, de verdeeldheid tusschen volk en leger en die, welke in het leger bestaat.

Alléén wanneer bij het volk een bepaald gebrek aan goeden wil bestond zou de meest begaafde plannenmaker en redenaar, geen gehoor vinden; gebrek aan goeden wil, mag ik echter bij het volk niet meer onderstellen, sinds ik in een droombeeld het verpersoonlijkte *Nederland* tot mij hoorde spreken als ik thans trachten wil weer te geven.

Ik ben land geworden, door de noeste vlijt van hen, die, steeds voorwaarts gedreven door den menschenstroom, welke van het oosten kwam, een betrekkelijke rust vonden op de enkele zandige hoogten, die zich boven de moerassen en wateren verhieven en op die wijze zich ten voorpost vormden van de heermacht der Europeesche handelswereld.

Mijn bewoners, gij weet het, hebben streds pal gestaan op dit punt, een der gevaarlijkste der Europeesche kust en door taai geduld en volhardenden arbeid, door grondige kennis van de hulpmiddelen, die de natuur en de kunst hun verleenden, zoowel als door de oordeelkundige wijze, waarop ze, door den nood en de zucht tot zelfbehoud gedwongen, van die middelen gebruik maakten: de wateren beteugeld; de vette kleilagen te voorschijn gebracht; welvaart in de plaats doen treden van betrekkelijke armoede, en eindelijk hun grootsten vijand, het water, tot hun besten vriend gemaakt.

Aan dien vriend, hebben zij hun vrijheid, hun voorspoed te danken en al slaat en beukt hij met dolle woede dikwerf nog mijn stranden, die slagen hebben ten allen tijde nieuw leven, nieuwe geestkracht verwekt en zullen dat blijven doen.

Mijn volk, dat voortdurend zich meer en meer ontwikkelde, werd tot dat krachtig en met taaie volharding optreden niet gedreven, door de verheven zucht, nuttig te zijn en een waakpost te vormen voor de volkeren, die achter hetzelfde stonden en staan, neen! het deed zulks, uit zucht tot zelfbehoud en tot verkrijging van meerdere welvaart, meerder levensgenot, meerder levensweelde. Ik behoef echter de geschiedenis van mijn worden en strijden U niet verder te verhalen; ik behoef niet te herinneren, hoe vaak andere volkeren getracht hebben zich te nestelen in die, uit poelen en moerassen ontstane rijke landouwen, het is niet noodig dat ik zeg, hoe horten en stooten, welke, naarmate de volkeren minder beschaafd, minder ontwikkeld waren, sneller en heviger elkander opvolgden, twist en tweedracht gezaaid hebben, en hoeveel gestreden is, binnen de enge grenzen van mijn grondgebied; noch, hoe door dat lijden en strijden, en dat steeds opnieuw herrijzen, na door inwendige tweespalt of uitwendige krachten ter néergeworpen te zijn, de bewustheid van eigen persoonlijkheid meer en meer zich ontwikkeld heeft en binnen mijn landsperken de vrijheid van het individu geboren werd. Wie dit alles nog niet wist, moet het wel geleerd hebben uit den mond van tal van aanzienlijke en geleerde vreemden, die in den afgeloopen zomer in mijn hoofdplaats, ten aanhoore van de geheele wereld hulde brachten aan het kleine Nederland; dat ze prezen als de bakermat der meest grootsche stichting, der waarachtige volksvrijheid; als het oord waar de vrije gedachte geoorloofd was en gastvrijheid vond in tijden, toen deze in 't grootste gedeelte van 't beschaafd Europa nog als een pestkoorts door de machthebbenden geweerd werd, en eindelijk als de plek waar kunst en wetenschap steeds geëerd waren en nog zijn.

Meen dan niet, dat ooit de mogelijkheid geboren zou kunnen worden, dat uit het Nederlandsche volkskarakter de gehechtheid aan zijn vrijheid, aan zijn zelfgeschapen volksrechten, en aan zijn zelfstandig volksbestaan verbannen wordt. Neen! ieder mijner bewoners gevoelt zich vrij man; zij zijn wars van dwang, maar genegen te doen wat men hen vraagt, mits dat vragen hen niet krenkt; zij gaan hun eigen gang zonder

daarom in meerdere mate egoistisch te zijn dan andere volkeren, en als zij een oogenblik hunne geschiedenis indachtig zijn, dan zijn ze ook in hun ziel bewust, dat het gelijktijdig optreden van allen onder de goede, krachtige leiding van één, het eenige middel is om een ernstig doel te bereiken.

Ik mag echter niet ontkennen, dat de groote welvaart, de groote zegeningen van een tijd zonder hevige beroeringen, de neiging tot geestelijk strijdvoeren, die den mensch als 't ware schijnt aangeboren te zijn, in de dagen van nu, gaande gemaakt heeft. Dat die neiging begaafde redenaars, mannen van groote geestontwikkeling, — wien het toch bekend moest zijn, dat onderlinge verdeeldheid een volk verlaagt en dat de geschiedenis op hen, die daartoe medewerken een blaam zal werpen, te grooter naarmate het hoogere standpunt, dat zij innemen in de wetenschappelijke wereld, aangedreven heeft tot het wederzijdsch afbreken, waarbij zij zich niet ontzien gebruik te maken van middelen, die, als ze waarlijk een eerlijk hart hadden, hen te heilig moesten zijn tot het smeden van wapenen om verdeeldheid te zaaien onder de broeders van één stam, enkel en alleen om, door de gezaaide verdeeldheid zelf te heerschen en dan, met den zelfgevlochten lauwerkrans om de slapen, te lachen om de dwazen die zij verschalkten.

Niettegenstaande dat alles, is ieder, zelfs hij, die zich het meest mede liet sleepen door de machtige taal van dien grootsten aller despoten, gesteld op zijn individueel recht, op zijn persoonlijke vrijheid.

Mocht gij daaraan twifelen, begeeft U dan tot hem, den man, die koud blijft of medelijdend lacht, bij elke uiting van den hartstocht der vaderlandsliefde, die zijn schouders ophaalt voor wat hij meent dat ijdele klanken zijn en onzinnig raaskallen is; poogt inbreuk te maken op zijn persoonlijke vrijheid, op zijn recht, des noods op dat van zijn hond of kat en ge zult hem zien opstuiven en zich verzetten, met al de kracht die in hem is; en is dit voorbeeld niet genoeg? begeeft U dan met eenige sterke gasten naar den man, die in het publiek verklaart, dat Nederland zich niet verdedigen kan en beproeft eens of hij zijn huis vrijwillig verlaat bij Uw komst en U, den sterkeren,

nederig groetend onthaald met den hoed in de hand en U baas laat zijn over al datgene wat hij, na jaren arbeid van zijn vaderen en hem zelve, verkregen heeft. Neen! een Nederlander, die daartoe in staat is kunt gij U niet denken, en, bij onderzoek zouden zijn daden U toonen, dat hij wat hem lief is verdedigen wil en kan, en slechts het langdurig vredig bezit van wat hij het zijne noemt, tijdelijk zijn gezond oordeel benevelde of hem in deed slapen.

Neen en nogmaals neen! in den boezem van het Nederlandsch volk leeft nog de innige wensch *zichzelf te zijn en te blijven*. Ieder individu, iedere vereeniging, iedere gemeente, iedere provincie, zij allen strijden dagelijks en met geestkracht voor hun bestaan, met al de middelen, die de natuur hun geeft of die zij weten te verkrijgen door beoefening der kunsten en wetenschappen, en zouden dan niet, die allen, hoe schijnbaar onderling verdeeld, zouden zij niet strijden wanneer hun aller belangen worden bedreigd? al ware het alleen, elk voor zich uit zucht tot *zijn* zelfbehoud of het streven, *zijn* verkregen voorrechten te behouden; uit de vreeze voor het onbekende, dat een verandering van toestand geven zoude, of omdat zij gewoon zijn zelf te huichelen ter bevordering van eigen belang en dus de vleitaal doorgronden van anderen.

De bewoners van Nederland weten toch te goed, dat zij in vele opzichten bevoorrecht zijn boven andere volken, dat het „*Recht voor allen*”, die kreet van over onze grenzen, in hun land geen ijdele woorden, maar sinds jaren en jaren een voldongen feit is; zij weten, dat de vrije gedachte, het vrije denken hier lang en lang geworteld waren vóór, dat zij, die als apostelen der toekomst, heden onder dergelijke leuzen propaganda trachten te maken, geboren waren of begrepen, wat het zegt vrij te mogen denken, dat is: in gedachten vrij te mogen zijn van iedere leer, zelfs van die, welke een vrijdenker zoo vrij was te bedenken, als de vrije band voor der vrijdenkers gedachten, die elke vrije uiting van een andere gedachte met scherpe taal mag geeselen.

Zoolang de zucht naar individueele vrijheid dus blijft bestaan in ieder Nederlandsch hart, zóólang zal ook de liefde tot vrijheid

in den Nederlandschen volksaard blijven voortleven en het volk van Nederland goed en bloed blijven over hebben voor het behoud van dat hoogste goed.

Maar, mijn volk is geen volk, dat meer leeft van jacht en visscherij alleen, en gedwongen is door lichamelijke krachtsontwikkeling dagelijks lichamelijken strijd te voeren tegen zijn omgeving; dat volk leeft niet meer in den tijd toen de najver der vorsten de volkeren tegen elkaar in het harnas joeg of waarin, belust op roof en schatten, de een of andere vorst ruwe benden aanwierf en zijn bureu beoorloogde. En ook voor zijn ontwikkeling, voor het openen van handels- en verkeerswegen behoeft dat volk geen strijd meer te voeren, want sinds het ijzer tot banen getrokken en tot stoompaarden vervormd is, bestaan de afstanden tusschen de volkeren niet meer en kan het eene vrij partij trekken van de ontwikkeling van het andere.

Andere volkeren in Europa mogen bovendien nog lijden aan volkeren- of rassenhaat, in het Nederlandsche gemoed leeft, sinds de laatste twee geslachten geen haat of nijd meer voor eenig volk en moet dus wel alles, wat naar oorlog heet, een wanklank wekken. De Nederlander haat dan ook den oorlog, niet uit gebrek aan moed, dat weet een ieder, die de geschiedenis van het verleden en het volk van heden kent, maar omdat hij de overtuiging heeft, dat, mocht in vroegere eeuwen, de oorlog voor hem, even als nu nog voor andere volken, in zijn gevolgen van groot nut zijn geweest, zijn welvaart en voorspoed van heden geen bloed meer behoeven en het dus onzinnig zou zijn het beste wat men heeft ten offer te brengen aan de gril van een staatsman of aan de zucht naar roem en grootheid van anderen. Zoo lang echter het voeren van oorlog voor die anderen nog een gewenscht middel blijft tot tijdelijke verheffing van volk'rentrots of het wreken van vorsten of volk'ren belediging, zoolang — dit weten Nederlands burgers ook wel — moet er ter beveiliging van hun haardsteden, van hun kapitaal en van hun vrijheid een macht zijn, die in staat is, den indringer te weren, of wanneer op mijne grenzen twee vijanden elkander bekampen, zorg te dragen, dat mijn onzijdigheid

gehandhaafd wordt. Die noodzakelijkheid leerde hem voorlang reeds den koopmansgeest, welke hem in hart en nieren zit; want ook in den dagelijkschen strijd der concurrentie bewegen de strijdende of elkaar afbreuk doende partijen zich gaarne op het gebied van derden en wordt menige poging in het werk gesteld om des noods tot zijn nadeel, die derde, vriendschappelijk te exploiteeren of zich ten nutte te maken; waaruit als van zelf volgt, dat hij overtuigd moet wezen, dat hijzelf, al is het dan als derde, ten allen tijde daartegen gewapend dient te zijn. Trouwens van de waarheid dier opvatting leveren ook de bestaande politieke partijen, ten nadeele helaas van het algemeen, dagelijks sprekende voorbeelden.

Waartoe echter al mijn praten, waartoe mijn poging door redeneering U te overtuigen, zoo lang nog dagelijks mijn volk U toont wat het kan als het wil, of weet ge niet, hoe, als de alarmklok klept, als de vijand van weleer met dolle woede aanholt op de wallen, waarmede hij gestuit werd, en deze ieder oogenblik dreigen te bezwijken, een geheel leger oprukt, én arm én rijk zich naast elkander plaatsen, goed aaneengesloten, gewapend met schop en spade om iedere geslagen wonde te heelen; weet ge dan niet? hoe die allen daar dagen en nachten, te midden van noodweer dikwerf staan te kampen tegen het woedende element. Welnu! zóó zal het ook zijn, wanneer het gemeenschappelijk goed door een anderen vijand wordt besprongen.

Wat mijn volk echter ontbreekt is, voorbereiding, hoewel het bij herhaling ondervond, dat juist het gemis aan voorbereiding het dikwerf bracht aan den rand van den afgrond in den strijd tegen zijne vijanden. En vreemd! wat het, tot dat alleen en zorgeloos steunen op zijn ernstigen wil, drijft, is geen onwil, geen onverstand, maar de nadeelige zijde van den handelsgeest der vaderen, die een natuurlijken afkeer wekt tot het schijnbaar renteloos laten liggen van eenig kapitaal en de treurige overtuiging geeft, dat, als de nood dwingt, voor geld schier alles te koop is.

Laat daarom iemand opstaan en met krachtige en overtuigende taal de grondslagen verklaren waarop een Maatschappij,

waarin ieder Nederlander aandeelen heeft, breed, degelijk en met ruim kapitaal — zooals iedere Maatschappij, die goed en op den duur rentegevend zal werken, moet opgezet worden — kan worden opgericht, ter verzekering van Nederlands handels- en volksbelangen, ter verzekering van de vrijheid van handelen en twijfel niet of ieder vaderlander zal met genoeg zijn aandeel in die verzekeringsmaatschappij nemen.

Eindelijk vraag ik U af, U, die naar 't mij schijnt wel eens gedacht hebt, dat het mogelijk zou zijn, dat de dag aan kon breken, waarop mijn volk de vrijheid niet meer lief heeft, of het niet juist de zucht naar al te groote individueele vrijheid was, die, toenemende, naarmate de algemeene volksontwikkeling het volk zich zelf meer deed voelen, de geest van ontevredenheid, van lijdelijk verzet in het leger aanwakkerde? En zeg mij! hebt gij nooit opgemerkt, hoe in tijden, waarop van den Nederlander, die geroepen werd zijn dienstplicht te vervullen, buitengewone inspanning en lijdzaamheid wordt gevergd, hetzelfde weerstrevende individu van gisteren een man wordt, die niet meer alleen aan zich zelf denkt, maar zonder morren, met taaie volharding en in opgewekte stemming werkt aan den arbeid die allen, en met die allen ook hem, ten goede moet komen.

Hier eindigde het droombeeld, waaraan ik later dikwerf dacht en waardoor ik meer dan ooit in de overtuiging gesterkt werd dat het niet anders kan of het Nederlandsche volk moet zijn vrijheid liefhebben; zal voor de verdediging van zijn land goed en bloed overhebben, en aan geen enkel zijner individuen, zal moed, taaie volharding en zelfverloochening — de beste eigenschappen van een goed soldaat — in de uren des gevaars ontbreken; maar, dat in Nederland als regel geldt, dat te velen, wyl het hen te goed gaat, slechts tijd hebben om aan de vermeerdering van al dat goede te denken en daardoor een mate van zelfgenoegzaamheid, haast zou ik zeggen van zelfvolmaking, verkrijgen, die 't hun onmogelijk maakt naar waarde te beseffen, welke groote voorrechten, welk een mate van ware vrijheid zij genieten, en hoe het voor alles toch noodig is om, voor men naar het meerdere streeft, zorg te dragen, te toonen

dat men het goede waard is, door al die maatregelen te nemen, waardoor dit kan behouden worden.

Dat dan spoedig, hetzij uit Uw midden, hetzij uit de mannen, die ginds vergaderen tot het vaststellen van de Nederlandsche wetten, of wel uit hen, die door de pers het volk heeten voor te lichten op elk gebied van kunst en wetenschap; een kundig leider optrede met een degelijk plan, dat volk en leger samenbrengt, opdat dat volk blijmoedig geve zijn beste bloed, niet aan een leger, wanneer men daardoor verstaat een wapenmacht, die op de stem van den Vorst opruikt tot het voeren van een oorlog, maar aan een Nederlandsche weërmacht, de trouwe hoedster van 's volks dierbaarste rechten en schatten, een weermacht, die, op de stem van Neerlands eersten burger, zijn koning, te wapen zal snellen als het volksbelang zulks gebiedt.

Waartoe? — hoor ik U vragen — al die bespiegelingen gehouden? Alleen om U voor te bereiden op wat er volgen zal; alleen om U te overtuigen dat, als wij, beoefenaars van de krijgswetenschap, van het volk zijn beste bloed en zijn beste krachten vragen ter opleiding in de leer om, *door de beste aanwending der laatste, het eerste zooveel mogelijk te sparen*, ook wij afstand moeten doen, ieder voor zich en allen gezamenlijk ten behoeve van de algemeene zaak, die ons lief is, van enkele bijzondere begrippen en zienswijzen, die naar het schijnt ons militairen eigen zijn.

Nederland is groot geworden door den handel, omdat deze rekenschap hield met het eigenaardige der wisselende toestanden en niet blindelings volgde wat andere volkeren, die in andere toestanden verkeerden, deden, of, omdat men alleen dat, wat daarvan voor Nederlandsche toestanden bruikbaar was, in toepassing bracht.

Nederlandsch zijn is iets; het is geen Duitsch, geen Fransch, geen Spaansch, geen Engelsch, zelfs geen Belgisch, al wat dus in Nederland goed wil gaan en de algemeene sympathie wil genieten moet dus geen Duitsch, geen Fransch of wat anders, maar het moet echt Nederlandsch zijn.

Te bestaan, dit is zeker de hoofdzaak voor een volk, maar dit dankt het volk van heden aan het volk van het verleden, en dus voor het thans levende volk moet: *Te blijven bestaan* hoofdzaak zijn. Om dit echter te kunnen doen, moeten de noodige voorzorgsmaatregelen getroffen worden, en die maatregelen moeten als 't ware gegrepen zijn uit het hart van het volk d. w. z. in verband staan met zijn bijzondere neigingen, zijn bijzondere levensopvatting en natuurlijk ook met het land dat het bewoont; niet alleen omdat de aard en gesteldheid van dat land een overwegenden invloed op 's volks karaktervorming hadden, maar omdat deze ook de keuze regelen der verdedigingsmiddelen.

Hij, die dus in Nederland een deugdelijken toestand van weerbaarheid wil scheppen, moet niet vragen, wat doet men in Frankrijk, in Duitschland, of waar ergens ook? Neen! hij moet in de allereerste plaats weten, dat dwang op het Nederlandsche volk uitoefenen, wil zeggen opwekken in ieder Nederlandsch hart de aangeboren koppigheid en het lijdelijk verzet, dat de krachtigst genomen maatregelen op den duur ontzenuwt en verlamt; hij moet niet door een wet, met de beste bedoelingen in het leven geroepen, trachten den weêrzin van het volk te *breken* en dit te *dwingen*, maar beproeven, gebruik makende van de eigenaardige lusten en neigingen van dat volk, het *op te leiden* en *geleidelijk te voeren* naar de vervulling van den edelen geest, die in onze grondwet spreekt nl. *ieder Nederlander moet in staat zijn het zijne bij te dragen tot verdediging van den bodem, waarop hij zijn bestaan geniet*. Dit is toch de geest van onze grondwet, want anders zouden wij de wijsheid der vaderen betwijfelen, die het dragen der wapenen, ter verdediging van het grondgebied, elken Nederlander ten eersten plicht stelde; die vaderen toch wisten evengoed als wij, dat het waanzinnig is iemand verplichtingen op te dragen, die men zeker weet, dat hij niet na kan komen.

Maar het Nederlandsche volk is anti-militair!

Volkomen juist, wanneer men daarmede te kennen wil geven, dat de Nederlanders wars zijn van lichamelijk vechten uit lust tot doodslaan, of bijzonder geneigd zijn, hun leven lang het bedrijf van den soldaat van beroep uit de middeleeuwen uit te

oefenen; maar geheel onjuist is die stelling, wanneer men daarmede te kennen wil geven, dat de Nederlander in het algemeen de eigenschappen mist, die elke soldaat, en dus vooral hij, moet hebben, die tot een taak, zoo edel als de onze, geroepen kan worden; de taak nl. om tegen een overmacht zijn goed recht te verdedigen en te handhaven.

Men zegt ook wel eens: de Nederlander heeft geen begrip van krijgstucht! alsof krijgstucht iets heel bijzonders is. Tucht is in 't algemeen: onvoorwaardelijk doen wat de meerdere, waaronder men zich stelt of gesteld wordt, gelast. Die tucht wordt krijgstucht, wanneer de gewone burgerkleeding verwisseld wordt met een militair pak, en hij, die zich afwijkingen veroorlooft, niet in zijn bestaan of dat van zijn huisgezin, maar met arrest, politiekamer of provoost gestraft wordt; maar die tevens met dat pak, rechten, goed omschreven rechten verkreeg, terwijl de rechten van den ondergeschikte met de burgerkleeding geregeld worden door het meerder of minder geduld van den patroon.

De beteekenis van tucht blijft dan ook in alle omstandigheden dezelfde, maar wordt alleen wat verscherpt, omdat, naarmate het werktuig of lichaam dat door een mensch beheerd zal worden, uit meerdere, afwijkende en in vorm en aard verschillende deelen bestaat, in dezelfde mate de orde en de tucht moeten vermeerderen, wil de werking, van al die deelen als één lichaam handelend, krachtig zijn. Onderwerping aan de krijgstucht is dan ook in den waren en edelen zin van het woord, geen onderwerping van den eenen persoon aan den ander, maar onderwerping van allen en alles aan de wet, aan de macht, die het vrije leven en denken van het volk beschermt.

Ik zal U niet vermoeien met voorbeelden dit alles aan te toonen; keer tot het burgerlijke leven terug; wandel door groote werkplaatsen; bestudeer de Amsterdamsche brandweer en Omnibusmaatschappij; gaat naar de modelfabriek van den Heer Van Marken te Delft en is het waar, dat die alle zoo voortreffelijk zijn en *levensvatbaarheid hebben om zulks te blijven*, dan zult gij er ook datgene vinden, wat men militaire- of krijgstucht zou kunnen noemen, dat is strenge orde, plicht en recht voor allen maar onderwerping aan de eischen der rede. In deze eeuw van

voortgang vooral wordt meer dan ooit, door de mannen van het kapitaal, even als door de helden van roof en dynamiet, ter wille van de goede bereiking van hun doel, dit moge edel of onedel zijn, tucht, volledige tucht geëischt, niet alleen van den mensch, maar zelf van de stof, want de rede gebiedt zulks.

X De industrieel schenkt dan ook die eerste levensvoorwaarde voor elke krachtige werking aan de vindingen van zijnen geest; hij dwingt door een vernuftig samenstel de doode, de onbezielde stof tot gehoorzaamheid, en vermijdt daarbij, alle hardheid, alle schokken, omdat zijn streven is, door goede, weldoordachte samenvoeging der deelen en door bezieling van het geheel met de geleidelijke en edele gehoorzaamheid, waarmede hij zich zelf onderwerpt, aan de machten die zijn genie leiden en beheerschen, een werkelijke, zoo mogelijk een ideale kracht te scheppen.

Gelijk die industrieel moet ook de vertegenwoordiger van den volkswil handelen met den accumulator van de volkskrachten; hij moet den geest, het karakter der deelen kennen, deze daarna samenvoegen en eindelijk bezielen met de liefde voor zich zelf en voor elkander.

De zedelijke kracht van een volk ligt in de ontwikkeling van zijn geest; de fysieke in de goede schepping van zijn weermacht.

Daar nu een zedelijk krachtig volk zonder fysieke kracht om ruw geweld te keeren, even beklagenswaardig is als een fysiek krachtig volk, dat zedelijk zwak is, en ons volk zeker noch het een noch het ander ooit zal willen zijn, zoo moet Nederland naast een uitmuntend, goedkoop, des noodig kosteloos volksonderwijs hebben een krachtige weermacht en krachtige weermiddelen, wil het fysiek de kracht hebben om zijn zedelijke macht te behouden.

Hoe moet die weermacht, hoe die weermiddelen zijn? Slaan we een blik op de kaart dan zien we dat de lengte, in verhouding tot de breedte betrekkelijk groot is, zoodat aan de oostelijke grens, op een gegeven oogenblik talrijke strijdkrachten, binnen betrekkelijk korten tijd, door kunnen dringen tot het hart van het land; terwijl op de westelijke grenzen ook niet alle punten met een genoegzame kracht bezet kunnen

worden om een hardnekkig doorgezette landing, wanneer weêr en wind den vijand bijzonder gunstig zijn, op elk punt volkomen te beletten. Hoewel nu het hart en de slagaderen meer op de westelijke grens liggen, zoo biedt toch de oostelijke een aanvallenden vijand meer voordeel aan om deze te bereiken.

Ook weten wij, dat hij die aanvalt, eerst zijn voelhoorns uitsteekt, en daarna met groote overmacht op zal treden. Ware het dus mogelijk zich de halve bevolking van Nederland strijdvaardig te denken en opgesteld aan de grenzen van haar grondgebied zoodra één electrische vonk, het voornemen van den vijand ons gewelddadig een bezoek te brengen, aankondigde, dan kwam die vijand niet, of hij droeg zorg een tiende van zijn bevolking op dezelfde wijze aldaar opgesteld te hebben. Voorloopig zal men er ook niet toe overgaan om een drie à vier honderd Meter breede plas te graven, die aan die oostelijke grens, eenige stormvrijheid zou geven.

Ons rest dus niets anders, dan zorg te dragen dat op die grens steeds gereed staat een troepenmacht, sterk genoeg om het aanvankelijk vijandelijk voorwaarts dringen zóóveel mogelijk tegen te gaan en een weermacht te hebben, die volkomen in staat is tegen een overgroote overmacht het hart en de slagaderen van Nederland te verdedigen.

Dit nu bepaalt de stelling, dat ieder, die er physiek toe geschikt is, in staat moet zijn te voldoen aan een der eerste plichten door de grondwet hem gesteld en dus, daartoe geschikt moet worden gemaakt en verder dat een gedeelte, hoe gering dit ook zij, steeds gereed moet zijn het eerste uitsteken der voelhoorns tegen te gaan. Dat gedeelte moet dus steeds een goed georganiseerd geheel vormen, dat klein in aantal *mag*, maar groot in oefening *moet* zijn.

De volkswelvaart eischt echter, dat zoo min mogelijk handen aan het werk onttrokken worden. Dit bepaalt dus de stelling: Voor het algemeen moet de oefeningstijd een minimum zijn en dit kan alleen verkregen worden 1°. wanneer de Nederlander in zijn jeugd voorbereid wordt voor de taak, die hem als jongeling en man wacht en 2°. door den tijd, voor de oefening

bestemd, ook alleen aan oefening te besteden en dus niet aan bezigheden, waarvoor in elke gemeente en in elk huishouden bijzondere personen zijn aangewezen, of welke even goed door oude vrouwen kan worden gedaan.

Dit brengt ons vanzelf tot de stelling: Op de plaatsen, waar de zedelijke krachten van het volk ontwikkeld worden, moeten ook de fysieke worden voorbereid, en waar de laatste tot ontwikkeling moeten komen, moet geen geestdoodende arbeid de zedelijke krachten ondermijnen.

Daar het echter zeer begrijpelijk is, dat het individu, dat grootere geestesontwikkeling heeft, bij eenzelfde mate van ernstigen wil, minder tijd behoeft om door oordeelkundige aanwending van zijn, wellicht geringere persoonlijke krachten, een gelijke hoeveelheid fysieke kracht met dezelfde middelen en werktuigen, uit te werken, dan een minder ontwikkelde met grootere persoonlijke krachten, blijft een splitsing der volkskrachten d. i. verschil van oefeningstijd voor deze en besparing van opleidingskosten dus mogelijk en wenschelijk.

Daar verder het volk zijn weermacht en weermiddelen behoeft, niet omdat anderen dit ook hebben, maar om zelf volk te blijven, moet de aanleg en het onderhoud van deze en de oefening van gene beschouwd worden, als te zijn een volkszaak bij uitnemendheid, moet al wat daarop betrekking heeft, door het geheele volk betaald worden en moet het om dezelfde reden verboden zijn, dat de daarvoor besteede gelden groote winsten afwerpen kunnen voor enkelen uit dat volk. Dit nu beheerscht het in 't leven roepen en houden van Rijks- of Volkswerkplaatsen, vrij vervoer van hen, die tot oefening opkomen op de zoogenaamde staatsbanen, enz. enz.

Verder moeten zij, die belast zijn met de opleiding, met de oefening van de weermacht, met den aanleg en het onderhoud van de weermiddelen, alleszins bekwaam zijn voor hun taak; het volk heeft het recht dat te eischen, want dat volk vertrouwt hun toe, zijn krachtigste bloed, zijn eer, zijn schatten en zijn voorrechten. Maar dan ook moet en zal het Nederlandsche volk hen, wier plicht het is, het in de ure van nationaal lijden met moed, met beleid en met trouw te leiden, in eere houden

en niet dulden dat te voren, door zedelijk lijden, hun kracht tot leiden, ook maar eenigszins geschokt worde.

Thans wil ik eenige hoofddenkbeelden aangeven, die, naar mijne meening vermeerderd en verbeterd en met oordeel en de noodige veerkracht uitgewerkt en toegepast, het hunne zouden kunnen bijdragen, tot het in 't leven roepen van een toestand, waarin de voorgaande stellingen als grondwaarheden aangenomen worden en die Neerlands weermacht en weermiddelen verheft tot een volksinstelling bij uitnemendheid, eene instelling waarmede alle partijen zich zouden kunnen vereenigen, zelfs de felste vóór- en tegenstanders van dienstvervanging, wanneer nl. de zoogenaamde vóórstanders der dienstvervanging heimelijk geen afschaffers zijn van de fysieke volkskrachten.

Voorbereiding. De lust van den Nederlandschen jongen in het soldaatje spelen, zijn graven en wroeten in den grond en in het zand en de volkslust om door schieten, hakken of slaan zijn bijzondere kracht te toonen behoeven alleen geleid en veredeld te worden om den Nederlandschen jongeling en man te maken tot een krachtigen landsverdediger.

Op de scholen moet de gymnastiek zich dan niet meer bepalen tot de houding van het lichaam, het uitvoeren van passen, maar ook het gezamenlijk zich bewegen en verplaatsen geleerd worden; het eenvoudigst en meest regelmatig geschiedt dit op de commando's der Infanteriereglementen.

Behalve het werken met gewichten moet men de jongens de behandeling van het meer bepaalde gewicht, geweer genaamd, leeren; alwêér zijn het de reglementen onzer Infanterie, die de gemakkelijkste wijze van deze behandeling leeren.

Wanneer dus de gymnastiek-onderwijzers zich de moeite wilden geven, die reglementen te leeren; wanneer de gemeente-besturen, door den Staat bijgestaan, aan hun jongensscholen de noodige wapenen (bijv. afgekorte getrokken of groot kaliber geweren) verstrekten, dan zou men, door elke week een gedeelte der gymnastiek-uren te gebruiken voor de beschreven oefeningen en daarbij de meest bekwame of oudste jongens in te deelen als kader, zeker goed geoefende jongens krijgen, die

begrijpen, die instinctmatig gevoelen, dat bij een marscheerende troep, ter wille van ieder individu en van het geheel, orde *moet* heerschen; jongens, die, wanneer ze geroepen worden hun dienstplicht te vervullen zeer spoedig de oefeningen in 't groot zouden leeren, omdat ze het nut en de kracht er van begrijpen, wat reeds half kennen is. Verder zou, waar zulks eenigszins mogelijk was, aan de grootere jongens de gelegenheid gegeven moeten worden zich te oefenen in het hanteeren van schop of bijl. De schop om zich te leeren ingraven, de bijl om de spieren te oefenen door een werk waarvan een jongen houdt nl. iets stuk te slaan. Deze lust zou in houtrijke streken aangewend kunnen worden om des winters brandhout voor de armen te kappen, een Gladstone zou zeker zulk een beginsel huldigen.

Verder zou men de meestgeoefende dier jongens leeren schieten met flobertpatronen, dit prikkelt hun naajver en bereidt hen tevens voor, op ons krachtigste middel van tegenweer nl. *goed schieten*.

Wordt aldus de jongensschaar voorbereid, dan stelle men hen, die behoorlijk hun schoolonderwijs afgeloopen hebben in de gelegenheid zich verder te oefenen in het vuren naar de schijf. Daartoe is het noodig dat in iedere gemeente — en in groote, op minstens 10000 zielen — één schietbaan worde opgericht. Deze schietbanen kunnen veilig opgericht worden in het bevolkste gedeelte van iedere gemeente, wanneer de gelegenheid tot schieten daarop tot hoogstens 100 M. beperkt worde.

Deze banen zouden zoodanig *moeten en kunnen* zijn, dat ze niet het minste gevaar opleverden, noch voor de omgeving, noch voor den schutter, noch voor den onderwijzer, zonder daarom ontzettend duur te komen. Hoe ik ze inrichten zou, zal ik niet melden, een ieder is daartoe gemakkelijk in staat, indien hij ten minste met mij deelt de overtuiging, dat *goed schieten* gedaan wordt door ieder: die een goed wapen heeft met goede richtmiddelen; die richten kan; die zijn wapen stil houdt en die zorgt op het goede oogenblik zonder rukken af te trekken. Naar mijne meening moet dus het richten, het stilhouden van zijn wapen en het behoorlijk aftrekken geleerd worden en daar het nu wenschelijk is dat men om iets goed te leeren, aanvankelijk

den gemakkelijksten toestand zich kiest, zoo leere men het schieten op een overdekte baan, waar geen wind het wapen uit de richting brengt, waar geen bijzondere koude of warmte den mensch in een abnormalen toestand plaatst, en waar het geoorloofd is zich in een ongedwongen kleeding te vertoonen. Wij allen toch weten, dat, als iemand iets minder goed doet, hij dit gewoonlijk niet aan zichzelf, maar aan bijkomende oorzaken wijt en een schutter — ik meen iemand die schijfschiet of bokken of hazen schiet — doet dit in 't bijzonder om de natuurlijke reden, dat hij schiet op het oogenblik dat hij, naar zijn innige overtuiging, het doel goed in 't vizier heeft, en dit oogenblik is nu meestal ondeelbaar en later niet meer te contrôleeren, vooral niet bij ruw weder of als men zenuwachtig is.

Bij het vuren op afstanden, grooter dan 100 Meter blijven toch alle factoren dezelfde, behalve die van zien, maar dat is een, die men wel iets, maar zeker niet door schijfschieten uitsluitend, kan verbeteren.

Wil men bovendien nog klassen van schutters vormen, dan make men de doelen slechts kleiner. Bij iedere schietbaan worde een ex-gegradueerde van het leger of der weermacht in dienst gesteld, die men vertrouwen kan; die voor de Rijkswapenen zorg draagt; die belast is met de verantwoording der munitie, welke door het Rijk kosteloos verstrekt wordt, onder voorbehoud, dat de koperen en looden deelen weder worden ingeleverd, en die, van ieder man, aan wien de munitie kosteloos verstrekt wordt, aanhoudt een boekje, waarin het aantal door hem gedane schoten en de behaalde punten aangeteekend worden.

Voor elke wijk worde een afzonderlijke dag of afzonderlijk uur vastgesteld, terwijl het schieten op Zondagen niet kosteloos kan geschieden. Aan hen, die zulks verlangen kan tegen betaling munitie gegeven worden, zij behoeven, wat hun kennis betreft, niet aan contrôle bloot te staan. Wellicht zou het ook wenschelijk zijn voor dezen, afzonderlijke dagen of uren beschikbaar te stellen of de banen op bepaalde tijden aan schietvereenigingen in huur af te staan, hierdoor zou het oprichten van schietvereenigingen in de hand gewerkt en de kosten, aan de oprichting der banen besteed, rentedragend worden.

Aan den baanwachter moet de macht van Rijksveldwachter verleend zijn.

Het oefenen op vrije banen op grootere afstanden worde in dienst op de heide, of in kampen, en van vrijwillige vereenigingen op afzonderlijke banen geleerd.

Iemand die op de bedoelde wijze op 100 M. goed vuurt, zal zeer spoedig ook op een vrije baan goed leeren schieten, want hij weet wat schieten is, en zal dus spoedig de vreemde invloeden kunnen neutraliseeren.

Neerlands weermacht. Zooals men opgemerkt zal hebben, moet, naar mijne meening, ieder Nederlander *in staat zijn* de wapenen te dragen en te gebruiken, als hij daartoe fysiek geschikt is; is hij *lichamelijk* daartoe niet in staat, dan moet hij op andere wijze het vaderland dienen als schrijver, telefonist, telegrafist enz.

Geen afkomst, geen betrekking, geen geloof, geen rijkdom, geen eenige zoon zijn, zelfs geen eenige kostwinner mag uitgesloten zijn van den eersten plicht van een staatsburger, die de voordeelen van zijn staatsburgerschap wil genieten; de vervulling van dien plicht moet een ieder zoo gemakkelijk, zoo aangenaam mogelijk gemaakt worden en bij die vervulling moet men van den tot nu toe in rijke of wetenschappelijke kringen verkeerende, niet eischen den arbeid, die in het groote maatschappelijke leven aan een andere klasse is opgedragen, evenmin als men van den minder ontwikkelde of minder met aardse goederen bedeelde, ooit vergen zal, dat hij zich gedrage als die meer bevoordeelden, hoewel allen toch zonder onderscheid gelijk zijn voor de wet en ieder hunner op hun standpunt van evenveel nut in de maatschappij is.

Dit grondbeginsel nu getoetst aan de voorafgaande stellingen, leidt dus van zelf tot de wijze, waarop de Nederlandsche weermacht gevormd moet worden.

Eerstens moeten wij hebben een steeds mobiele, zij het dan ook kleine, macht, die op de grenzen gereed staat om elk plotseling indringen van kleine troepen-gedeelten eens vijands tegen te gaan. Die macht moet dus bestaan geheel uit vrijwilligers, die wat Infanterie en Artillerie aangaat bij hun engagement zich verbinden zoowel hier te lande, als buitengaats op de

schepen, en in Indië hun zesjarigen dienstdtijd te volbrengen, onder bepaling, dat hun verblijf onder den evenaar hoogstens 2 jaar zal zijn.

Op deze vrijwilligers zouden hoofdzakelijk de regels, welke nu bestaan voor vrijwilligers, toegepast kunnen worden, daarbij lettende op enkele der later volgende punten.

Bij hun vertrek naar Indië zou hun kleeding in verband met het klimaat aldaar (voor rekening der Koloniën) gewijzigd moeten worden en zij met Rijksschepen (in gewone omstandigheden om de Kaap, ter wille der gezondheid) overgevoerd moeten worden. Bij die *vrijwillige brigade* — zooals wij haar noemen willen — zouden de rekruten, die zich voor het Indische leger aanmelden, in dienst komen en afgericht worden en eerst daarna — als men dus zekerheid heeft, dat het bruikbare elementen zullen zijn voor het Indische leger — hun premieën genieten en na korter of langer tijd naar Indië vertrekken. Het Koloniaal Werfdepôt komt dus bij de brigade.

Het korps Mariniers zou ik ook bij die vrijwillige brigade gevoegd willen zien.

Die vrijwillige brigade zou natuurlijk moeten bestaan uit Infanterie, Cavalerie, Veld-Artillerie en Genie-troepen. De Artillerie — voorzien van grootere uitrusting aan schoppen — worde, behalve met de 8 cM. kanonnen, ook gewapend met getrokken en op wagenstellen mede te voeren mortieren, die, ter wille der munitie, van 8 cM. zouden kunnen zijn, en met revolvers of karabijnen. De Rijdende Artillerie worde ook bij die Brigade ingedeeld even als de marechaussées.

De officieren bij die brigade dienende moeten ongehuwd zijn, of gehuwd zijnde bij hun verplaatsing naar Indië hun huishouden achterlaten of voor eigen rekening verplaatsen.

Het kader moet mede ongehuwd zijn, of is mede verplicht hun huishouden achter te laten.

Het kader wordt uit de vrijwilligers gevormd of wordt — liefst vrijwillig — van de kaderscholen daarbij ingedeeld. (Die scholen blijven natuurlijk bestaan).

Het tweede en hoofdgedeelte van Neerlands weermacht zou kunnen bestaan uit twee gedeelten: de *Militie* en de *Schutterij*.

Bij elk der deelen wordt jaarlijks de helft van de 20-jarige Nederlanders, die physiek geschikt zijn tot het dragen der wapenen, ingedeeld. Zij die niet voldoende lezen, schrijven en rekenen kunnen, worden bij de militie, en zij die eenige kostwinners der ouders of zusters en broeders zijn bij de schutterij ingedeeld en daarna door loting bepaald, wie der anderen bij de militie, wie bij de schutterij zal dienen. Daarna kunnen deze onderling van nummer verwisselen. Bij de militie dient men 5 jaren en gaat daarna over in de landweer, terwijl bij de schutterij de dienstdtijd 8 jaren duurt, waarna ook de daarbij ingedeelden tot de landweer overgaan.

Bij de militie komen voor eerste oefening jaarlijks de aangewezenen onder de wapenen en wel de eene helft van 1 Juli tot 16 December en de andere van 14 Januari tot 1 Juli. Daarna komen beide helften tegelijk, telkens gedurende een maand van ieder der 4 volgende jaren in kampen bijeen tot verdere oefening.

De schutterij komt gedurende de 8 jaren telkenjare gedurende veertien dagen of drie weken onder de wapenen in daartoe in te richten provinciale kampen; blijkt voor sommigen die oefeningstijd onvoldoende, dan worden die achterlijken bij het militieleger verder geoefend of alsnog daarbij ingedeeld voor een half jaar.

Die oefeningstijden kunnen, bij het geven van blijken van genoegzame geoefendheid, verkort worden en evenzoo verlengd tot een jaar, bij ongeoeffendheid, onwil of slecht gedrag. Hij, die voor zeer slecht gedrag verwijderd wordt, wat alleen kan geschieden door den krijgsgaad, in samenwerking met het gerechtshof der provincie, waaruit de man afkomstig is, verliest tevens zijn burgerrechten.

Bij de militie en bij de schutterij behoort kader; daarin zou kunnen worden voorzien, wat de officieren bij de militie betreft op de wijze zocals dit nu plaats heeft; terwijl het overige kader van de kaderscholen komt. Bij de schutterij moet het officierskorps op andere wijze als tot nu toe gevormd worden en dit kan als volgt, waaruit tevens de verdere kadervorming blijkt.

In de groote steden worden voorbereidende militaire scholen opgericht, waar de studeerende, leerende of werkende jongelieden zich vrijwillig kunnen oefenen, practisch, gedurende den zomer in de vroege ochtenduren of in de avonduren, en theoretisch, gedurende de winter avonden in datgene wat zij weten moeten ter uitoefening van een militairen graad. Bij hun indiensttreden kunnen zij van hun bekwaamheid blijk geven; die bij de militietroepen worden na goeden afloop van die proef, welke 14 dagen duurt, voor 't eerste oefeningsjaar ontslagen, mits ze dan gewoon soldaat blijven of ze bekomen een graad en dienen hun tijd af, terwijl die bij de schutterij dadelijk beginnen een graad te bekleden. Na een jaar korporaalsdienst worden ze bij geschiktheid sergeant-schutter en na een jaar weder als zoodanig blijken gegeven te hebben van voldoende kennis aspirant officier, waardoor ze tot hun aanstelling als officier vrijgesteld kunnen worden van oefeningen. Zoodra ze volgens ancienniteit in aanmerking komen voor aanstelling tot officier, geven ze nog eenmaal blijk als sergeant voldoende geoefend te zijn en worden eerst daarna benoemd. Na twee jaren als 2^e luitenant dienst gedaan te hebben, kunnen ze tot 1^{en} luitenant en na 4 jaren dienst tot kapitein bevorderd worden.

Hoofdofficieren worden bij keuze en als ze genegen zijn benoemd.

Bij de landweer kan niemand in een rang minder, dan die hij bekleed heeft bij de militie of schutterij, ingedeeld worden.

Op zijn 40^e jaar is een Nederlander van zijn landweerdienst ontslagen.

Zij die op hun 20^e jaar het hogere-burgerschool- of gymnaasiaal onderwijs nog niet afgeloopen hebben, kunnen uitstel bekomen tot het vervullen hunner militieplicht, telkens voor een jaar; goed fysiek ontwikkelden, kunnen ook vroeger aanvangen hun militieplicht te vervullen, evenzoo de fysiek slecht ontwikkelden later.

De militie- en schutterplichtigen worden kosteloos langs de zoogenaamde staatsspoorwegen vervoerd bij opkomst of vertrek. De regeering treffe daaromtrent maatregelen met de exploitatiemaatschappij.

De garnizoenen moeten groot zijn met ruime oefeningsterreinen. De Infanterie moet daar goed kunnen beoefenen: de bataljons-school; de tirailleeroefeningen, den velddienst en het zich ingraven; het schijfschieten wordt haar geleerd in de onmiddellijke nabijheid der kazerne op banen als voor de gemeentebesturen aangegeven; voor elke twee compagnieën moet een schietbaan zijn; de man houdt zijn schietoefeningen eerst in 't gemakkelijkste tenue en eerst daarna gekleed met pak en zak.

De vesting-artillerie moet een terrein hebben voldoende om de compagnieschool te leeren, en zoo groot, dat zij een batterij kan opwerpen, bewapenen en de bediening van het geschut kan leeren, daarna ontwapent en sloopst zij de batterij, leert schieten naar de schijf met de karabijn, waarmede men haar bewapent, alleen echter om als schietwapen gebruikt te worden *).

De veld-artillerie moet een terrein hebben, waar zij behoorlijk met een batterij kan ageeren en vooral kan leeren zich te dekken tegen vijandelijk infanterievuur; voor haar zag ik dan ook gaarne de sabels vervangen door Linnemanschoppen, bijlen of kapmessen en revolvers.

De genietroepen behouden het garnizoen en de opleiding welke ze nu hebben.

De cavalerie moet bestaan geheel uit vrijwilligers, deze heeft niet talrijk, maar goed geoefend te zijn met veel en uitmuntend kader.

De kazernen worden door een dergelijke organisatie minder in aantal, maar moeten goed zijn en niet zoogenaamd bruikbaar of voldoende. Bij alle kazernen dienen te zijn: schietbanen, flinke keukens, een goede cantine, waar, voor een minimum prijs, deugdelijke waren te krijgen zijn, terwijl het maken van groote winsten met die cantines, tot inrichting en verfraaiing van lokalen, enz., enz., d. i. van alles wat niet bestemd is voor hen, die tot de winsten het leeuwenaandeel hebben bijgedragen, moet verboden worden.

Iedere compagnie moet zijn servies hebben, opdat het ge-

*) In de wetenschappelijke bijeenkomst van 1867—68 stelde ik dit wapen reeds voor ter bewapening van het korps Pontonniers, waarbij ik toen diende.

meenschappelijk eten zoo gezellig en goed mogelijk zij; de staat levert het eten; zij die hun ouders of voogden in de stad hebben en de overtuigende bewijzen kunnen leveren, dat ze te huis behoorlijk gevoed worden, kunnen, bij goed gedrag, van het middagmaal vrijgesteld worden. Het nachtverblijf houden buiten de kazerne wordt mede aan hen, die bewijs geven, dat ze bij ouders of voogden behoorlijk gelogeerd kunnen worden vergund, mits hun gedrag uitstekend zij.

Het voor eigen rekening gekleed gaan, maar van model laken enz. worde geoorloofd en bevorderd. De miliciens ontvangen de kleeding van het Rijk, deze kleeding kan, als nu, zijn van verschillende tailles, maar zóódanig, dat de naden behoorlijk uitgelegd kunnen worden en, men neme er voor de kleur en het model van dat der Mariniers over. Aan hen die hun kleeding bijzonder verwaarloozen, wordt kleeding van veel grovere stof verstrekt en zij, die hun wapenen niet in orde houden — wat als ze eenmaal schieten kunnen, naar wij hopen, uitzondering zal zijn, straffe men in hun eer en geve hun een oud model of houten wapen.

Bij iedere Compagnie moeten de noodige vrijwilligers zijn voor de Corvéediensten, het eten koken, oppassers enz.; deze militairen worden gekleed, maar niet gewapend en moeten boven de 40 jaren zijn; verder kan als *tijdelijk milicien vrijcilliger* ieder aangenomen worden, die *door slapte van werk* (maar ook alleen om deze reden) buiten staat is in zijn onderhoud te voorzien, hij zorgt voor eigen kleeding.

De miliciens genieten, behalve hunne voeding en kleeding, 15 Centen daags, welke soldij met 5 Ct. verminderd wordt voor hen, die niet lezen of schrijven kunnen en met 5 of meer Centen vermeerderd voor hen die buitengewoon goed schutter of richter zijn. De soldijen voor alle wapenen zijn gelijk, voor elk uur echter, dat werk van den genist, kanonnier of enz. geëischt wordt, geniet de man 2 à 5 Cent per uur meer soldij.

Na 3 uren zijn al de lichaamsoefeningen geëindigd en is het veroorloofd in de garnizoensplaats te arbeiden bij burgerbazen of ten behoeve van het Rijk tegen bepaalde loonen in de werklodsen, die bij de kazerne gebouwd moeten worden. Op die wijze

doet men de kleermakers, schoenmakers, timmerlieden, smeden enz., enz., hun ambacht onderhouden ten dienste van het volk. Kosteloos wordt verder in de avonduren goed lager onderwijs gegeven en ambachtsschool gehouden voor hen die zulks begeeren, in een woord, hij, die dient moet veel leeren en weinig verleeren.

Omtrent het houden van theorie wil ik opmerken, dat theorie houden, dat is den mensch een zaak, die hij niet kent duidelijk maken en daarna onderzoeken of hij het begreep, niet ieder zijn werk is en dus niet mag overgelaten worden aan elk een, die slechts korten tijd geleden bewijzen gaf, dat hij die theorie voldoende kende tot verkrijging van een graad. Officiëren, en dan nog wel zij, die zulks kennen, moeten den man van 't volk, die geroepen is zijn dienstplicht te vervullen, door redeneering trachten te overtuigen van het nut en de noodzakelijkheid der oefeningen waarmede men hem bezig zal houden; waarom die oefeningen zóó en niet anders zijn, en op bevattelijke wijze hem de noodzakelijkheid aantoonen waarom orde, onderwerping van elks bijzonderen wil aan dien van den Chef, strenge handhaving van tucht gebiedend noodzakelijk is voor het belang van het algemeen en van ieder afzonderlijk bij alle militaire bewegingen en handelingen, enz.

Heeft de man dit begrepen en ik stel mij voor, dat dit de gewoon ontwikkelde en eenvoudige werkman zeer goed kan, dan kan de oefeningstijd ook kort en opwekkend zijn.

Vooraf vermijde men bij de artillerie van den milicien of schutter te vergen, dat hij de inrichting van talrijke voorwerpen van meer of min ingewikkelden technischen aard en de onderdeelen van het materieel kan opdreunen, wel daarentegen leert men hem alle gereedschap goed te gebruiken. In onze dagelijksche omgeving zou men het toch half, zoo niet geheel waanzinnig noemen als men, van ieder, die een horloge draagt, vergde, dat hij de constructie daarvan kende; neen men is tevrede, als hij zien kan hoe laat het is en er voorzichtig mede omgaat en vindt het al bijzonder wel, als hij het regelen kan.

Laat den kanonnier, ik herhaal dit, omdat mij zulks na aan 't hart ligt, beginnen met een batterij te bouwen, laat hem

zijn geschut er heen voeren langs een weg vol met hindernissen; leert hem dan die vuurmonden d   r bedienen; doet daarna het geschut weder opbergen, de wallen sloopen enz. enz. dan zal hij beseffen wat in werkelijkheid zijn roeping is; dan kan hij dagelijks uren achtereen nuttig bezig zijn, dan zal hij zich niet vervelen, maar leeren, en vooral het kader zal, wat hoog noodig is, spoedig goed kader worden. In de werkelijkheid behoeft toch een kanonnier, behalve dat hij normaal ontwikkeld moet zijn, alleen te lichten, te duwen, te trekken, vast te houden enz. op de commando's van het kader en als dat kader dus maar goed weet hoe en wanneer al die eenvoudige werkingen plaats moeten grijpen, dan zal de kanonnier al heel spoedig aan zijn roeping voldoen.

Maar genoeg hierover. Laat ik nog zeggen dat ik de schutters alleen dan door de gemeenten wil laten kleeden, wanneer zij onvermogen zijn dit zelf te doen. Die schutter-kleeding moet zijn als die der militie om der kosten wille en alleen de knopen zouden kunnen verschillen. De gemeenten hebben het recht, van de door haar gekleede schutters te vormen een onbezoldigde stedelijke wacht, die, bij brand of andere stedelijke onheilen, dienst moet doen ten bate van de burgerij, die de kosten van de kleeding draagt.

Tot diezelfde categorie worden ook zij gebracht wier gezinnen of ouders tijdens hun afwezigheid door de gemeenten onderhouden moeten worden. De schutters, die opkomen, ontvangen hunne wapenen in de kampen en leveren die daar ook in; zij kunnen echter tegen aanmaaksprijs eigen wapenen uit 's Rijks werkplaats ontvangen. Hun soldij is, als ze in dienst zijn, behalve de voeding van Rijkswegen ƒ0.15 daags.

De oefeningskampen worden in de groote vacantie der scholen betrokken even als die der militie.

De oefeningssterreinen der vesting-artillerie, militie en schutterij zouden, na het eerste oefeningsjaar, dan eens de verschillende forten, dan weder de heide bij Oldebroek kunnen zijn; evenzoo voor de infanterie bij de forten ingedeeld.

Wanneer het houden van groote manoeuvres wenschelijk blijft, zouden die gehouden worden dadelijk na afloop van de

oefeningen en de oefeningstijd dan met 8 à 10 dagen verlengd moeten worden.

Men vergeet niet, dat de vrijwillige brigade voortdurend flink geoefend moet worden.

Ook mag men zich niet te veel aan het weder storen; is de kleeding van den man ongeschikt, dan moet die veranderd worden, maar aan den invloed van het weder moet hij gewend raken.

De trein, ik vergat dit nog te zeggen, moet steeds zooveel mogelijk uit vrijwilligers boven de 28 jaren bestaan, en de dagelijksche arsenaalarbeid moet door burger-werklieden verricht worden.

Rijkswerkplaatsen. Al wat bij den aanmaak strenge contrôle eischt; waarbij gebroken, waarvan men volkomen zeker is, dat ze aan de deugdzaamheid van het geheel niet hinderen, kunnen voorkomen; waarbij het vooral aankomt op deugdelijkheid van materiaal, waarvan men alleen zeker kan zijn door het zelf van den aanvang af te zien bewerken, of waar in den regel anders aannemers van worden, personen, die wel kennis hebben om door het verdienen van groote commissieloonen zichzelf te verrijken ten koste van den door hen geëxploiteerden binnen- of buitenlandschen fabrikant, maar ten nadeele van het volk en den goeden naam van den Staat, moeten vervaardigd worden in rijks- of liever laat ik zeggen volkswerkplaatsen, waar ambtenaren dienst doen, wier bezoldiging onafhankelijk is van de loonen der werklieden, en waar de Nederlandsche werkman zijn brood kan verdienen naar de mate van zijn kennis van werken.

Op dit punt moet en kan de Staat de ideale beginselen van den edelen socialist ten uitvoer brengen. De Staat, dat is het volk, moet zijn eigen wapens, munitie, kruit, schepen, militaire kleeding enz. maken; men zegge niet: dat is te duur, neen! alleen de groote kapitalist, en dat zal het Nederlandsche volk wel zijn, kan goedkoop en goed werken. Hij, die door zijn geldschietters om renten, door zijn arbeidgevers om goedkoop en goed werk en door zijn werklieden om hoog loon gevraagd wordt, kan onmogelijk hen allen tevreden stellen en moet,

wil hij den één voldoen, den ander wel reden tot ontevredenheid geven. Laat men mij niet toeroepen. „*Men mag de concurrentie niet dooden!*” Volkomen waar, zeg ik, waar het geldt de weelde, het genot, den overvloed, maar niet waar het geldt, het besteden van het geld van het volk ter wille van al wat noodig is ter bewaking, ter beveiliging, tot het blijven voortbestaan van dat volk; dan mag er geen sprake zijn van het exploiteeren van dat volk door enkelen uit hetzelfde, maar moet goed werk tegen een minimum prijs geleverd worden, wat alleen kan in werkplaatsen, geheel ingericht naar de eischen van den tijd en bestuurd wordende door mannen met vast maar voldoende inkomen die van den staat, dus van het volk afhankelijk zijn.

Gedurende bijna 10 jaren stond ik aan het hoofd van een van 's Rijks werkplaatsen en ik durf te zeggen het hoofd geboden te hebben aan de concurrentie der zoogenaamde particuliere nijverheid op het gebied der draagbare wapenen. Door welke beschouwingen daartoe gedrongen weet ik niet, maar aan den geweerwinkel moest de aanmaak van de nieuwe wapenen op touw gezet worden, met een bestelling van 500 stuks, onder bepaling, dat de prijs dier wapenen niet hooger mocht zijn dan betaald werd aan de particuliere nijverheid, die tienduizenden besteld kreeg; was dat wellicht eerlijke concurrentie; zou een particulier ooit zoo iets hebben kunnen ondernemen? neen, niet waar, maar die concurrentie werd aanvaard en in stede van duurder, zijn ze van den eersten dag af goedkooper en even goed, ja volgens sommigen beter afgeleverd, dan die door de particuliere nijverheid, wier meeste arbeidsloonen bovendien verteerd werden buiten het Rijk der Nederlanden en dus totaal verloren gingen.

Laat ik het echter hierbij laten, want over dit gedeelte alleen, zou ik diegenen onder u, welke er belang in stellen uren bezig kunnen houden.

Rijks- of volksweermiddelen. Deze vooral, moeten in verband staan met den eigenaardigen toestand van den bodem. Twee hoofdpunten moet men daarbij naar mijne meening in acht nemen:

1o. Hoe dichter men zich bij den grond houdt, des te minder

valt men in het oog en te veiliger kan men zich aan den nieuwsgierigen blik van den indringer onttrekken;

2°. De bodem van Nederland is erg slap en levert het eigenaardige op, dat men tot een hechten bouw op dien bodem, dikwerf even diep onder dien bodem moet bouwen, of men is verplicht den bodem, waarop gebouwd zal worden, te wijzigen.

Die twee hoofdpunten gaven mij de overtuiging, dat wij ons zoo laag mogelijk bij den grond moeten houden, of als wij er boven uit willen steken, wat wel eens noodig kan zijn, dit dan doen moeten op een wijze dat we niet neêr te schieten zijn.

Ook dit punt M. H. zou mij uren bezig kunnen houden, maar ik moet trachten kort te zijn en mag dus slechts enkele hoofddenkbeelden aanvoeren.

De bestaande forten laat ik buiten beschouwing, want ze bestaan, hoewel enkele er van zich onderscheiden als uitnemende milpunten voor vijandelijke artillerie en door zeer middelmatige bruikbaarheid voor eigen verdediging.

Ik bepaal mij dus liever tot de Amsterdamsche linie. Mijn wensch zou zijn, de natuurlijke verdedigingsliniën, die in Noord-Holland zich gevormd hebben door de verschillende inpolderingen, zoonoodig te verbreed en zeker van enkele gedeelten der bestaande dijken 10 à 12 M. zware zandborstweringen te maken, achter die dijken een 12 M. breeden walgang te maken, en daar achter een 8 M. breede wetering te graven. Op enkele punten van dien walgang legge men dan traversen aan met doorgangen, terwijl genoegzaam draagbaar spoorwegmaterieel voorhanden moet zijn om over dien walgang een spoorbaan te leggen. In vredestijd gebruike men dit materieel tot andere doeleinden of sta het in huur af.

Op verschillende punten, liefst zooveel mogelijk in de nabijheid van die plaatsen, waar vermoedelijk geschutzemplacemeten gebouwd zullen worden, richtte men dan depôts op van materieel, vooral ijzer (voor taluds, nissen enz.)

De stormvrijheid kan worden verkregen door buitengrachten als: 't Spaarne; Zijkanaal B; Wijkermeer polder; Wijkerbroek polder; Noorderbuitendijk polder: Heemskerker- Noord- en Zuidbroekpolder; Alkmaardermeer enz. enz. naarmate men de Beemster polder al dan niet behouden wil.

Daar, waar de afstanden zulks eischen, doe men de wallen naar voren springen tot grachtsbestrijking, of wel men plaatst er uitleggers gedekt door houtgewas, riet of heggen, dat overal langs die dijken aan de buitenzijde geplant moet worden, wat rentegevend kan worden ingericht.

In de weteringen achter de wallen zullen dan schuiten, ingericht tot granaatscherf-vrije woonplaatsen van troepen, die verplaatst worden, zoodra zij blijken te liggen in de rooijlijn van 't vijandelijk geschut, de rol der zoogenaamde bomvrije gebouwen in de forten vervullen. Andere vloten, van luchtdichte ijzeren cijlinders vervaardigd, worden ingericht tot geschutvervoer in de wetering achter den walgang, waardoor het snel verplaatsen van het zware materieel gemakkelijk gemaakt wordt. De vuurmonden worden dan achter de beddingen gebracht en met talietuigen op de beddingen getrokken. Palen vóór de bedding, talietuig en ijzeren banen zijn daartoe voorhanden.

De beddingen worden in groote getale zoodra als er oorlogsgevaar dreigt, gemaakt, echter niet model, maar voor groote horizontale schoothoeken, normaal aan de voorzijde, maar breed aan de achterzijde, en behoorlijk onderheid. Op eenvoudige wijze maakt men onder het binnentalud schuilplaatsen voor de bediening door gedeeltelijke ontgraving van het binnentalud en gedeeltelijk ingraven van ijzeren bakken, waarbij het gegolfde gegalvaniseerde ijzerplaat, dat door veel draagkracht, bij betrekkelijk weinig dikte uitmunt, even als bij bekleeden van taluds practische aanwending kan vinden.

De munitie en het buskruit worden, in plaats van in eeuwigdurend vochtige kruitmagazijnen en dan nog in kisten, alleen in hermetisch gesloten kisten en bussen onder den grond of onder water bewaard, de dure bomvrije magazijnen vervallen daardoor.

De hoogte der wallen moet minstens 2,50 M. boven den walgang zijn; de beddingen worden alzoo verhoogd gebouwd en ingericht om gemakkelijk bij mist en nacht te vuren.

Blikken bussen voor geweerpatronen worden in depôts opgelegd, deze bussen (groenten blikjes, biscuitdoozen enz.) plaatst

men later als voorraadmagazijntjes in de binnentaluds ter plaatse waar de infanterie stelling moet nemen bij vijandelijke aanvallen. Overgroote hoeveelheid van munitie moet er steeds zijn, niet alleen voor Infanterie, maar vooral ook granaatkartetsen voor artillerie.

Ook zorg men voor een voorraad ijzeren of houten vorken, waarin de infanterist, nadat die vork in de borstwering of wal is gestoken zijn wapen kan leggen.

Door de wallen worden bij hunnen bouw, observatiekokers, vervaardigd van gegoten ijzer, gelegd; deze moeten naar voren wijd uitloopen.

Op enkele hoofdpunten richte men Grüsontorens op, tot flank verdediging, als even zoovele onneembare posten, die ondergronds in verbinding staan met de liniën, tot aanvoer van munitie en levensmiddelen en omgeven worden door water waarin zich vele maar eenvoudige torpedo's bevinden om een overtrekken onmogelijk te maken en ijsopruiming te vergemakkelijken.

In die torens moet geschut staan, in staat de belegeringsbatterijen des vijands totaal te demonteeren.

Zoo van ijs sprekend kan ik niet nalaten den wensch te uiten, dat gedurende dezen winter de proef genomen worde of het bevrozen van het water in de onmiddellijke omgeving der forten of stellingen voorkomen zou kunnen worden, door het water steeds in beweging te houden met een inrichting in den vorm van de Neurenbergsche schaar.

Door op eenvoudige mechanische wijze dergelijke scharen uit en in te knijpen, zou het water toch in voortdurende beweging blijven, terwijl een kleine machine of wellicht electrische krachtaanwending daarvoor voldoende zou zijn.

Deze electrische kracht, moet naar mijne meening in de aller-eerste plaats bij ieder fort, bij ieder gedeelte eener linie aanwezig zijn, want deze moet het licht leveren, dat in den nacht de wegen en vlakten, waar langs de vijand naderen kan, verlicht, terwijl het ons in het duister gehuld laat; daardoor zullen wij rusten kunnen, als het hem lust onze forten en liniën onbegaanbaar te maken en gelegenheid hebben des nachts te vuren op hem, van plaatsen, die hem niet bekend zijn. Dat licht hoog

opgesteld en telkens op een andere plaats, kan met een goede waterpolitie en andere hulpmiddelen verbonden, een overvaling onmogelijk maken; de krachten der bezetting sparen en haar weerstandsvermogen vertienvoudigen.

De duisternis, mist en regen zijn onze grootste vijanden en de grootste vrienden van den overmachtigen vijand. Frankrijk, men weet het, heeft zijn electriche inrichtingen; ook andere rijken w. o. Rusland en Oostenrijk zoeken er naar, maar al zwijgt Duitschland, laat ons overtuigd zijn dat het totaal gereed is, dank zij de hulp van de Siemensen. In vreedstijd kan het electriche licht op andere plaatsen benut worden. (1)

Dat, bij een vijandelijken aanval van uit het centrum eener linie, naar verschillende punten der linie ijzeren banen moeten voeren is natuurlijk, men bedenke toch het groote nut, niet alleen van gauw ter hulp te kunnen snellen, maar wat de wagens zelf, als verplaatsbare woningen in ons drassig terrein opleveren. In vreedstijd aangelegd, zouden wellicht de belangen der ingezetenen daarmede gebaat en de kosten dus rentegevend te maken zijn.

Vroeger reeds mocht ik gedacht hebben in den geest als ik U hierboven te kennen gaf; de belegeringsoefeningen op de kaart, den voorgaanden winter gehouden op het gedeelte der kaart Liebrug, Spaarndam, Velzen versterkte mij zeer in die meening; toen teisterde een monitor des vijands batterijen, toen deden uitleggers dienst en logeerden de veldwachten reeds in schuiten; toen had men zich, na voorafgedane waarschuwing ook ingeschoten op enkele gedeelten van het voorterrein, zoodra men n.l. die gedeelten voor zichzelf als verloren moest beschouwen, hierdoor was men in staat de sluitstukken der maagdelijke vuurmonden te regelen, hun technische fouten te leeren kennen of eenige ondervinding op te doen omtrent de

(1) Waarom straalt ook nu niet reeds van Atjeh'sposten in de duistere nachten uit, een electriche stralenboog, die den naderenden sluipmoordenaar verblindt; een licht dat, wanneer het hem, zoodra hij uit zijn schuilhoeken opspringt, treft, den woesteling hogiver zal doen ontstellen dan de uitwerking van het dynamiet zulks vermocht.

opbewaarde munitie enz., tevens gewende de infanteriebezetting daardoor aan het leven van het geschutvuur en oefende men zich in het waarnemen; toen waren ook maatregelen getroffen om vuur te brengen op gedeelten van wegen enz. die van uit de emplacementen niet zichtbaar waren; toen had men zorg gedragen langs de verkeerwegen in het fort en bij ieder vuurmond lantaarntjes, model brievenbestellers, gedekt te plaatsen; toen waren enkele deelen der affuiten en het geheele binnentalud wit geverfd; toen was men voornemens geweest bij de vuurmonden in het binnentalud plaats te maken ter berging van de vuurwapenen der kanonniers, wanneer die n.l. op de gedane aanvraag verstrekt waren; toen ook had men zorg gedragen eenige gekoppelde beddingplanken, als ik in der tijd voorstelde, in voorraad te hebben evenals een hoeveelheid ijzeren leggers; toen waren ook fascines of was er rijshout op $\pm$ 1 decimeter onder de oppervlakte van de wegen in het fort en van de opritten aangebracht om zooveel mogelijk het transport van materieel te vergemakkelijken; toen gaf onze te voren goed geoefende en uitsluitend voor dien dienst bestemde waterpolitie op het papier reeds een even groote veiligheid in de papieren linie, als de op dergelijke wijze ingerichte in den afgeloopen zomer bij de fortoefeningen in werkelijkheid deed; toen werd spoedig veel van het geschut uit de gedachte forten gesleept, of dat geschut zweeg, wanneer een tal van kanonnen en mortieren zijn emplacement bestookte en het verkeer in de gedachte forten onmogelijk maakte, maar de hier en daar achter dijken opgestelde vuurmonden haalden hunne schade in, wanneer de nacht viel en het gedachte electrische licht mijn belager verlichtte of wanneer hij stil kwam aansluipen en op het oogenblik dat hij meende zijn doel bereikt te hebben, onthaald werd op een goed gericht en te voren bestudeerd artillerie- en infanterievuur uit plaatsen hem onbekend. Stelregel was toen: komen mag hij tot zekere hoogte, maar levend komt hij niet meer daar van daan. (1)

(1) Hoe ik vermeende, dat de richtmiddelen ingericht zouden moeten zijn in 't algemeen voor een nachtelijk vuur, heb ik in een voorstel dat later ingediend werd, uitgewerkt.

Een vraag wil ik nu nog doen; wordt bij het ontwerpen van onze kostbare forten wel eens de meening gevraagd en met het advies rekening gehouden van den vesting-artillerist, die zoo'n fort bewapenen en verdedigen moet, of is het waar; heeft een der krachtigste woordvoerders, die met donderende stem het tot hiertoe en niet verder, den indringer moet toeroepen, geen stem, waar het den bouw geldt van het lichaam, dat het spreekorgaan, waaraan hij *ziel* moet geven, zal bevatten?

Gaarne zou ik nog tal van zaken aangeven maar waartoe? Ik wil thans eindigen met een der zaken, die u wellicht het meest bevreemden zal, n.l. met het in gedachte opheffen van de betrekking van Minister van Oorlog of ten minste van de steeds wisselende partij-ministers van dien naam.

Wij willen toch als grondbeginsel zooveel mogelijk het woord *oorlog* en het denkbeeld van *oorlog* afschaffen en zouden dan ook als het niet zoo vreemd klonk voorstellen een Minister van *vrede* aan te stellen of wel één van *Land- en Waterstaat*, om die geplaatst te zien aan het hoofd van alle zaken die noodig zijn, om Nederland te verdedigen tegen zijn vijanden, d. w. z. met hen vrede te houden. Daar die titels echter wat al te vreemd zouden klinken, zoo stel ik mij liever in den geest voor, de zaken, betreffende Neerlands weerbaarheid, tijdelijk tenminste te brengen onder het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

Door den naam van Minister van Oorlog te doen vervallen, ontnemt men den onnadenkenden Nederlander alle recht, datgene wat zijne weerbaarheid moet zijn, te beschouwen: als een middel tot oorlogvoeren, dat de belastingen verslindt en onvruchtbaar is; als een zaak, in 't leven gehouden, omdat de mode zulks eischt of ten gerieve van ons, in wie hij wel eens een vereeniging van vechtlustige menschen ziet.

En door de weerbaarheidszaken onder het Ministerie van Binnenlandsche Zaken te brengen, wekt men bij den denkenden Nederlander het besef op: dat de weerbaarheid van een land een eerste eisch van het *te blijven bestaan* van 't volk is, dat, om die weerbaarheid tot het hoogste toppunt harer volmaking op te voeren, ze in moet grijpen in alle binnenlandsche aange-

legenheden en ze allen vooruitgang op materieele en intellectueele ontwikkeling van het volk tot zich moet trekken, dat die weerbaarheid in harmonie moet en kan zijn, met het leven, het zijn en het willen van het volk en, dat alleen hij, die geroepen is de binnenlandsche aangelegenheden van een volk te bestieren en die dus geacht moet worden, volkomen zijn volk en diens belangen te kennen, in staat geacht kan worden de noodzakelijkheid van het bestaan dier weerbaarheid met warmte te verdedigen tegenover hen, die door het volk afgevaardigd worden.

Aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken zou dan een algemeene Secretaris of Inspecteur voor de zaken der volksweerbaarheid toegevoegd kunnen zijn die, militair ambtenaar moet zijn, een tractement zou genieten van iets minder dan een Minister en die door de volksvertegenwoordiging gehoord zou kunnen worden.

Laat dan de Staten-Generaal — vooral in een tijd van zuinigheidswoede dringt deze zaak — zoo spoedig mogelijk bepalen, als uiting van den volkswil, wat die wil is: Afschaffing van het leger, slooping der verdedigingsmiddelen en daardoor der wereld verkondigen, dat Nederland zich te ellendig gevoelt, zich te verdedigen als 't noodig is en slaaf wil zijn van den eersten den besten, die de hand naar zijn rijkdommen en vrijheid uitsteekt, of wél: dat het de soevereine wil is van het volk, zich zelf te blijven en dat het daarvoor iets, ja zelfs veel van zijn schatten over heeft, mits dat het de zekerheid heeft, dat die gelden goed besteed zullen worden. Wij twijfelen niet of het laatste zal verklaard worden.

Wel nu dan, volksvertegenwoordigers! stel dan vast, wat ge gaarne zoudt willen; laat u daartoe voorlichten door deskundigen; raadpleeg uw gezond verstand en uw plicht, en bepaal eerst dan, wat Nederland noodig heeft om zich zelf te blijven, want niet de persoon van een Minister, maar gij zijt aan het volk, dat u afvaardigde, verantwoordelijk voor zijn vrijheid, voor zijn bestaan, hij wiens stelsel ge geheel of gedeeltelijk afbreekt en besnoeit, kan geen verantwoordelijkheid dragen.

Voor alles dus komt tot een besluit! duldt niet, dat altijd

lappen worden aangebracht op een versleten jas, want al die herstellingskosten bij elkaar, komen op den duur U duurder te staan dan een nieuw degelijk kleedingstuk, waarin gij vrijer zult kunnen ademen en waardoor het niet meer noodig zal zijn, U te wenden en te keeren en rond te draaien, om toch in vredes naam de wonde plekken van het oude kleedingstuk niet te laten zien.

Voor een militair ambtenaar zal dan ook de dag aanbreken, waarop hij weder met lust en nieuwen levensmoed zijnen plicht zal vervullen, want dan zal hij, vermoedelijk spoedig reeds ondervinden, dat men tot nu toe niet wist, wat men al niet aan kennis, aan geduld, aan zelfverloochening van hem eischte en *moet* eischen; hoe weinig men hem daarvoor betaalde; hoe betrekkelijk weinig men hem degelijk werk liet doen en finantieel hem belette zijn kennis uit te breiden; hoe vaak men het hem zelfs kwalijk nam, als hij iets meer deed, dan juist zijn plicht gebod, en hoe dikwerf men ook in 't militaire ziet pronken met andermans veeren. In een woord, hoe het kwam, dat, tal van militaire ambtenaren reden hadden ontevreden te zijn, de goede geest verloren moest gaan; het militaire element meer en meer van de volkszaak en van zich zelf vervreemde en het volk, dat dat alles opmerkte spoedig en terecht reden zal gaan krijgen in elk soldatenpak gehuld te zien een belastingverslinder in plaats van den man wiens heilige roeping het is zorg te dragen, dat geen vreemdeling of overweldiger het *volk!* ondragelijke lasten oplegge.

En hiermede M. H. zou ik aan het einde van mijn onderwerp gekomen zijn, maar terecht zou men mij die toch reeds zooveel van uw aandacht vergde, dan vragen: behoort Marine dan niet tot de lands weerbaarheid? hebt ge bij die vele geen enkel woord over voor het Koloniale leger, een leger dat niet in theorie, maar practisch medewerkt tot handhaving van Neêrlands belangen, tot het blijven bestaan van Nederland.

Marine was tot nog toe een verwend kind van de volksverteenwoordiging en van het volk, want wat het vroeg, kreeg het, in deze dagen komt daarin verandering en dat zulks noodig is, erkennen de stemmen, die uit de Marine zelf op-

gaan. Laat ons hopen, dat de verandering, die komt, Neêrlands weerbaarheid verhoogen zal.

En het Koloniale leger?

Kunnen wij het wel euvel duiden, dat het volk, 'twelk zoo weinig ware belangstelling toont te hebben voor hen, die door het lot uit zijn eigen kring aangewezen worden, om met hun leven te verdedigen de algemeene woning, waarin dat volk dagelijks zich beweegt, waarin het vrij adembhaalt en zijn schatten van geest en vernuft opzamelt; hen, die als vrijwillige en loontrekkende wachters dienst namen om zijn verafgelegen rijke buitentuinen te bewaren, niet behandelt, zooals dat leger, gelet op de wijze waarop het in het verleden en in het heden zijn plicht nakomt en vervulde, redelijk kan eischen.

Gij ontvingt toch Uw loon zooals overeen gekomen was; gij kendet toch het lot dat U daar wachtte en uw keuze was geheel vrijwillig. Niet waar? Waarom dan te klagen?

Volkomen juist is die redeneering van den egoïstischen huurder en werkgever, maar vreemd klinkt ze in een land, waar vereenigingen bestaan of bestonden tot het nut van het volk dat tusschenbeide met den sterken arm van zijn koloniaal leger in bedwang moet gehouden worden; waar dierenbescherming welig tiert; waar strafbaar is het mishandelen van het trekdier door den man, die het kocht en voor dat werk voedde; waar met gulle hand geofferd wordt als de openbare liefdadigheid een aalmoes vraagt en waar medelijden en goedhartigheid karaktertrekken van het volk zijn.

Nederland treurt dan ook wel, als het in U, zijn zonen, getroffen wordt; dan roept het wel om wrake; dan ontvlamt wel plotseling en voor een wijle een edele hartstocht, maar helaas het trekt in zijn zenuwachtig handenwringen de koorden van de beurs zóó stijf toe, dat, wanneer de kalmte terug komt, het losmaken dier koorden niterst veel inspanning kost.

Gelukkig kan het Vaderland echter rustig zijn, want: het plichtbesef, de edele zelfverloochening, en ook wel ietwat de eigenliefde en ijdelheid van den militairen ambtenaar, en van den echten soldaat in de ure des gevaars zijn te groot, dan dat ooit het bewijs geleverd zal worden:

Zóo het Indische leger ophoudt in de moeilijkste gevallen zijns levens, meer te doen, dan een strenge plichtsvervulling kan eischen, zullen die rijke buitenbezittingen spoedig verloren gaan.

Breekt echter eenmaal de dag aan, dat men in Nederland zorg zal gaan dragen volgens een goed, krachtig en zoo goedkoop mogelijk stelsel, voor de vereeniging waarvan deel uit te maken de eerste plicht is van elken Nederlander volgens de grondwet, dan zal van zelf Uw lot verbeteren Indisch leger! dan zal ook uit Uw hoofdkwartier een heerlijk licht stralen, dat tot den inboorling spreken zal van Uw macht over de stof, en, veiliger dan ooit, kan Nederlands kapitaal, dan uit de vruchtbare gronden van 't schoone Insulinde, zijn renten halen.

Om te spreken als ik deed M. H. werd ik gedrongen door: Liefde voor het Vaderland, liefde voor mijn huis en mijn kroost, liefde voor den stand, dien ik mij koos en die nog in mij leeft, alhoewel die stand mij na tegenspoeden en teleurstellingen gedurende het vierde van een eeuw, nog geen voldoende middelen opleverde en geen vooruitzichten geeft, ooit op te zullen leveren in den loop der tijden, om de opvoeding van mijn kinderen behoorlijk te voltooien.

Laat dan de Utopieën, de dwaasheden die ik wellicht naar de meening van velen Uwer, verkondigde, maar waaraan ik mij vastklamp als aan de macht, die mijn hoop en vertrouwen in de toekomst van mijn Vaderland staande houdt, een weinig medewerken om, uit Uw midden óf uit hen, die ginds vergaderen tot het vaststellen der wetten, óf uit de trits der dienaren van de godin der aarde, spoedig op te doen staan den leider, die, van de militaire krachten van heden, van Neerlands weërmacht, make, een volksinstelling bij uitnemendheid.

De VOORZITTER. Wanneer het mij gelukt is, den indruk door den spreker op de vergadering gemaakt goed waar te nemen, dan kom ik tot het besluit, dat de voordracht met zeer veel belangstelling werd aangehoord. In zijne inleiding richtte de spreker een opwekkend woord tot allen om vervolgens, als in een droomgezicht, Nederland sprekende in te voeren, de eigen-

aardigheden van ons volkskarakter te schetsen, en de denkbeelden of opvattingen van de natie aangaande militaire aangelegenheden te ontwikkelen, ten einde, in verband hiermee, tot een voor het land passend weerstelsel te geraken; — een stelsel namelijk, waarbij getracht is rekening te houden met den volksaard.

Bij de omschrijving van de toepassing van dat stelsel heeft spreker tal van zaken geschilderd, die velen onzer vooral door de groote verscheidenheid en dikwijls ook door de nieuwhed van voorstelling zullen hebben getroffen.

Ik hoop dat de spreker voor zijne moeite beloond zal worden door een levendige gedachtenwisseling omtrent datgene, wat door hem werd ontwikkeld.

De spreker wil de vergadering ook nog in de gelegenheid stellen (en ik breng hem daarvoor bij voorbaat dank), kennis te maken met eenige modellen, die hij bij het onderwijs van het kader en de manschappen bezigt. Ik houd mij overtuigd, dat deze modellen met de meeste belangstelling zullen worden aanschouwd. In de pauze, die thans volgt, zullen zij worden tentoongesteld en door den spreker worden toegelicht.

De vergadering wordt hierop voor eenigen tijd geschorst.

Na de hervatting, opent de VOORZITTER het debat.

De heer SIX. Het is met eenige aarzeling, Mijne Heeren, dat ik opsta om het woord te vragen. De spreker toch heeft telkens op nieuw de hoop uitgedrukt, dat een man moge opstaan, die plotseling zoodanigen stoot zou geven aan eene door hem aangeduide volksbeweging ten gunste van 's lands weerbaarheid, dat 'sprekers plannen verwezenlijkt worden, opdat men spoedig kome tot een afgerond geheel voor onze verdediging. Ik ben met 'sprekers denkbeelden, wat de hoofdzak betreft, *hoogelijk* ingenomen; maar ik zou niet gaarne zien, dat men mij ging verdenken van aspiratiën om den door hem gewenschten reuzenarbeid te ondernemen. Ik kan noch wil mij opwerpen als volksleider.

Gaarne maak ik echter gebruik van de gelegenheid om een enkel woord te zeggen naar aanleiding van het gesprokene.

Gedurende de zoo rijke voordracht werd ik onwillekeurig in gedachten steeds teruggeleid naar de Amsterdamsche Tentoonstelling en wel naar die Afdeeling waar een schat van diamanten bijeengebracht was en daaronder eene verzameling van allerlei exemplaren, grootere en kleinere, ruwe en geslepen, in bonte mengeling dooreen gestrooid! Die verzameling, Mijne Heeren, zij is mij het evenbeeld van 'sprekers voordracht, die ik, in figuurlijken zin eene verzameling van diamanten noem, waarin de ruwe onbewerkte grondsteen naast tal van keurig geslepen juweeltjes fonkelt. Waarlijk eene keuze is hier niet gemakkelijk!

Laat ik eerst één van die *kleine* pronkstukjes opnemen. Ik doe slechts een greep in het wild!

Zóó, bijv. was ik getroffen door de juistheid van 'sprekers beschouwingen over de gebreken die dikwijls de „theorieën” aankleven, in onze kazernes met de mindere militairen gehouden. Ik wensch daarom, uit mijne herinnering, een voorval mee te deelen, dat ik in der tijd bijwoonde, en dat wel strekt tot bevestiging van 'sprekers meening omtrent de onvruchtbaarheid dier „theorieën”.

Ik had indertijd de eer adjudant te zijn bij het bataljon mineurs en sappeurs (thans het korps genietroepen) en hield mij toen eens enkele oogenblikken op in een zaal, waar theorie gehouden werd met de miliciens over het schans-materieel. De instructeur gaf zich veel moeite — bij gebreke aan materieel tot aanschouwelijk onderwijs — om de samenstelling en het gebruik van de verschillende soorten van fascines te leeren kennen. Daar trad de bataljons-commandant binnen, die zich door het doen van eenige vragen ging overtuigen van de resultaten van het onderwijs, en in verband daarmede eenige fascines liet halen. Wat is dat voor „een fascine” — vroeg hij op een *traceer*-fascine wijzende — „en waartoe dient zij”. „Dat” — zoo klonk het antwoord, na eenig bedenken —, is een *farceer-machine*! Verder bleef onze milicien het antwoord schuldig. Nu geloove men niet, dat de vraag van den bataljons-commandant tot een „farceur” gericht was; och neen, heusch het antwoord werd in alle onschuld gegeven. Ik vraag: was dien soldaat het doel, waarmede men *traceer*-fascines vaardigt, duidelijk? Ik betwijfel het.

Doch dit slechts terloops.

Ik zeide het reeds, het hoofddenkbeeld van den spreker, n.l. dat de weerbaarheid van Nederland moet worden gezocht in de *nationale kracht* en wel derwijze dat van elke individueele kracht het meest passende gebruik worde gemaakt, dat hoofddenkbeeld acht ik onverbeterlijk. De ruwe diamanten die ons werden voorgelegd hebben, in mijn oog, een onschatbare waarde. Dat de spreker bij het slijpen altijd *even* gelukkig is geweest, meen ik niet te mogen beweren.

Een paar voorbeelden.

Verstond ik het wel, dan wil hij dat personen, die geen werk kunnen vinden, zich in het leger kunnen doen opnemen, mits zij zelf hunne kleeding betalen. Herhaaldelijk doet zich hier ter stede, vooral in de laatste dagen, het treurige verschijnsel voor, dat werklieden, die te vergeefs arbeid zochten, aan onze deuren eene ondersteuning vragen. Wilt gij hun antwoorden: „berg u op in het leger.... maar betaal eerst uwe uit-„rusting”, dan zoudt gij geen ander effect bereiken dan of den man af te stooten met hetgeen de Franschman noemt „une amère raillerie”, of wel..... een leger in lompen te helpen vormen. Noch het een, noch het ander zal de spreker wel beoogen!

Een ander voorbeeld.

In zijne beschouwing van fortificatorischen aard scheen mij de spreker hier en daar wel eens wat al te optimistisch te zijn; ik hoorde hem gewagen van de verdediging onzer *polders* o. a. door de oprichting van *gepantserde* koepels, *ondergronds* verbonden met de daarachter gelegen stellingen.

Ja, 'makkelijk neemt men zoo'n besluit,
Maar niet zoo 'makkelijk voert men 't uit!

Onder hetgeen ik zoo in der haast heb aangeteekend, vind ik ook vermeld „electrisch licht”. Met een der leden van het bestuur onzer vereeniging, den overste Eland, heb ik in 1873 de belegeringsoefeningen te *Grandenz* bijgewoond, waar o. a. ook proeven met electrisch licht, uit de vesting ontstoken, werden genomen. Het heugt mij zeer goed, dat wij op zekeren avond ons met eenige Engelsche officieren wilden

overtuigen van het effect der verlichting voor den aanvaller. In de vesting, waar wij ons bevonden, zag men niet dat er gewerkt werd in de loopgraven, en toen wij bij die loopgraven kwamen, was het merkwaardig te zien hoe heerlijk de aanvaller gediend werd door de schitterende stralen, die een helderen glans achen zijn lage borstweringen wierpen. O, hij werkte zoo flink!

Laat ik echter nogmaals terugkeeren tot de ons aangeboden *ruwe* diamanten, tot den grondsteen van 'sprekers betoog, tot de vraag, langs welken weg, moet 's lands weêrkracht een volkszaak worden. Ik geloof wel, dat de geachte spreker wat ver ging, toen hij voorstelde kortweg den Minister van Oorlog te pensionneeren en zijn taak over te dragen aan zijnen Ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken. Kon men die taak zóó maar even aan één der andere Ministers overdragen, dan zou het wellicht nog de voorkeur verdienen haar aan den Minister van Financiën toe te vertrouwen. De eensgezindheid in den ministeraad, de homogeniteit van het Kabinet zou er zeker door gebaat zijn; en tot bespoediging van den gang van zaken zou het ook leiden; want de Minister van Financiën zou nu alleen met zich zelf hebben uit te maken of al het geld dat de spreker zou willen doen besteden — ik doel hier op de details — kon worden aangevraagd op de begrooting. Als de spreker eens zulk een begrooting, alweer voor de details, ging opmaken het zou hem niet meevallen!

In zooverre acht ik echter 'sprekers denkbeeld zeer aanbevelingswaardig, dat ook ik groote waarde hecht aan opheffing van een op zich zelf staand Departement van Oorlog. Thans worden de oorlogszaken, — of laat ik, naar 'sprekers bedoeling, van defensiebelangen gewagen, — de defensie-belangen behartigd èn door den Minister van Oorlog, èn door diens ambtgenoot van Marine, èn ten deele ook door den Minister van Koloniën, bij wiens Departement een afzonderlijke afdeeling werkzaam is in het belang van 's lands militaire aangelegenheden.

Herhaaldelijk heb ik mij zelf afgevraagd, of de zaken 's lands weerbaarheid betreffende, er niet door gediend zouden worden wanneer zij alles vereenigd waren in één hand, bijv. van een minister voor de nationale verdediging. Ik erken gaarne dat

zulk eene reorganisatie voor het oogenblik gemakkelijker gedacht dan volbracht wordt; want zij zou niet weinig ingrijpen in onze staatsinstellingen. Men zou toch niet kunnen vergen dat zulk een Minister voor de nationale verdediging in 's lands raadzaal alle aangelegenheden van zijn omvangrijk beheer zou bespreken, veel minder verdedigen, zoodat zulk eene reorganisatie schier ondenkbaar zou zijn, als ze niet gepaard ging met de aanstelling van eene in onze constitutie tot dusver ongekennde soort van ambtenaren, — ik zou ze anders secretarissen van Staat willen noemen (het denkbeeld is geenszins nieuw) — wier taak het zou moeten zijn o. a. de volksvertegenwoordigers in te lichten aangaande details; aan den Minister zou het dan slechts zijn zich te belasten met de verdediging van zijn regeeringsbeleid.

Bij de oprichting nu van zulk een departement zou ik de opheffing van het Dep. van Oorlog zeer gelukkig achten; want het is een onloochenbaar feit — ik heb het hier reeds herhaaldelijk betoogd — dat de wijze waarop thans de militaire aangelegenheden van Nederland behartigd worden, nl. door drie Departementen, Oorlog, Marine en Koloniën, tot verspilling van millioenen leidt. Er kan geen behoorlijke samenwerking tusschen de departementen bestaan, want hunne belangen staan vaak lijnrecht tegenover elkander, zoodat het eene departement als 't ware moet trachten aan het andere te ontfutselen, wat ze beide evenzeer noodig hebben.

Men zegt zoo dikwijls: Nederland is geen militaire mogendheid. Maar waaruit blijkt dit? Ik voor mij ontken de juistheid dier bewering ten stelligste. Zij, die zóó spreken, geven zich eenvoudig geen rekenschap van de werkelijkheid. Is het niet een onloochenbaar feit, dat wij Nederlanders op een bevolking van 4 millioen zielen meer dan 3000 officieren tellen, die allen *vrijwillig* dienen; dat er in Nederland, bij de Marine en in Indië te samen voortdurend meer dan 30.000 vrijwillig dienende militairen (officieren en minderen) onder de wapenen zijn? Durft men dan zeggen, dat er hier geen lust is om te dienen? Het tegendeel is waar; maar het is slechts de vraag hoe al die vrijwillig dienenden *zoo* zijn in te deelen, dat men te allen tijde over

een maximum van weerkracht, hier en in Indië, kunne beschikken!

Aan de beantwoording dier vraag sluit zich het denkbeeld een nationaal leger te vormen tot verdediging van eigen haard logisch aan. Dat leger kan zich aansluiten bij, kan steunen op een kern van vrijwilligers, waaromheen de volkswapening zich schaart. De kern, het staande leger, (de 30.000 vrijwillig dienenden) moet dan echter niet *alleen* bestemd zijn om ons land aan de buitenste grenzen te verdedigen bij den eersten aanloop des vijands; — ik vrees, dat we zodoende, — d. i. bijv. door de vrijwilligers allen buiten de liniën te laten strijden, — de kern al spoedig verloren zouden hebben! Mij komt het trouwens voor, dat de Regeering zich nog wel tweemaal zou bedenken alvorens dit te wagen!

Maar dit is een detail, waarover hier niet verder kan gesproken worden. Voor mij is dit de hoofdzaak, dat men over „de kern” *naar behoefte* kunne beschikken in en buiten Europa (d. i. in Indië). Ik wensch hier echter dadelijk bij te voegen, dat ik niet zou wenschen van hier uit georganiseerde afdeelingen naar Java te zenden, allermint zulke afdeelingen in Indië voetstoots voor den vijand zou willen brengen. Ik vergeet den Java-oorlog niet; het lot der verschillende georganiseerd uitgezonden en bijeengehouden afdeelingen is mij zeer goed bekend. Hebben zelfs de mariniers in Atjeh geen buitengewoon groote verliezen geleden? Immers ja! Natuurlijk moet de soldaat, die in Indië ontscheept wordt, niet prijs gegeven worden aan zijne zucht naar Europeesche toestanden; hij moet voorgedaan en geleid worden door hen, die het klimaat en zijn invloeden, zijn hulpmiddelen, zijn gevaren kennen! Maar ik zie niet in, dat het onmogelijk zou zijn hier te lande een staand leger te hebben, welks bestanddeelen in de kleinste onderdeelen, zelfs hoofdelijk, *ter beschikking* gesteld werden (bij afwisseling) van den Legercommandant in Indië.

Bij zulk eene organisatie zou men tevens hier te lande partij kunnen trekken van de ontzaggelijk groote krachten hier aanwezig, en uit de gelederen van het Indische leger afkomstig. Het treft mij dagelijks, bij de aanhoudende mutatiën onder

gepensioneerden en gegagcerden der Indische armee, wier aantal zich niet tot eenige duizenden bepaalt, dat zij allen niet ordelijk zijn ingedeeld bij de reserve van het leger.

Maar hoe het zij, bij mij staat dit vast, dat thans, nòch financieel, nòch wat het personeel betreft, *kan* voldaan worden aan *billijke* eischen die èn in Indië, èn in Nederland voor de regeling van 's lands strijdkrachten te water en te land worden gedaan; en dat in dien toestand geen verbetering denkbaar is, tenzij men 's lands weerbaarheid doe berusten op eene volksinstelling bij uitnemendheid, die zich schaaft om een staande armee, welke in en buiten Europa kan optreden, al naardat het tijdelijk het noodigst is.

Mijne Heeren, ik ben opgestaan om in den volsten zin des woords eene onbepaalde hulde te brengen aan de grondgedachte van het betoog, door den geachten spreker van heden avond geleverd.

De heer ELAND. Wanneer de heer Six niet was opgestaan, dan had ik zoo even het woord willen vragen, niet zoo zeer, wijl ik veel opmerkingen heb te maken, maar omdat ook ik het zou bejammerd hebben, wanneer zulk een belangrijke rede zonder discussie ware gebleven. Ik wensch nu slechts enkele zaken aan te roeren, waaromtrent ik tijdens de voordracht als het ware in de vlucht eene aantekening heb gemaakt. Zooveel belangrijks ging namelijk onzen geest als in een kaleidoscoop voorbij, dat het mij althans niet mogelijk was, de gedachten een oogenblik bij een enkel onderdeel te bepalen.

Zoo wil ik er in de eerste plaats op wijzen hoe een zaak, die oppervlakkig zeer eenvoudig schijnt, inderdaad toch groote bezwaren kan opleveren; ik bedoel het denkbeeld van een brigade vrijwilligers die, als ik het goed begrepen heb, wel eenigszins overeenkomt met de veel — en ook hier — besproken Indische brigade. Ik zal den heer Six niet volgen in de ontwikkeling zijner denkbeelden omtrent de landsverdedigers, maar toch wil ik met een enkel woord mededeelen, dat ik het met den laatsten spreker niet eens zou zijn omtrent het gebruik, dat men van de troepen zou moeten maken.

Een tweede onderwerp is meer van staathuishoudkundigen aard, en betreft den prijs van de geweren in de etablissementen te Delft in vergelijking met de kosten bij de particuliere nijverheid. Ik wensch den heer In de Betou te vragen of hij bij den prijs der geweren te Delft ook gerekend heeft de kosten van huur van gebouwen en van afschrijving, de traktementen van de officieren en opzichters en zoo vele andere zaken, die wel degelijk in aanmerking moeten komen. Ik zeg dit niet om te beweren, dat de particuliere industrie altijd de voorkeur verdient boven de Rijkswerkplaatsen, maar ik vraag het alleen opdat men een juiste vergelijking zou kunnen maken.

Door den heer In de Betou is ook een woord gezegd omtrent de inrichting van de stelling Amsterdam, een onderwerp, op zich zelf reeds uitgebreid genoeg, om een geheelen avond te vullen. Ik geloof namelijk, dat het plan, zooals het nu in uitvoering is, niet zooveel afwijkt van het door hem ontwikkelde. Het is waar, dat er thans een 20-tal fortin in de linie van verdediging zullen komen, maar waar de gelegenheid daartoe bestaat, zullen de dijken ook zeer zeker, voor verdediging worden ingericht. Hoe dit echter gebeuren moet, kan op dit oogenblik buiten beschouwing blijven. De geachte spreker stelt de dijkverdediging op den voorgrond, doch verlangt op enkele punten Gruson koepels; alles hangt dus af van de vraag, hoeveel punten hij bedoeld met „eenige", zoodat het verschil wel eens meer in schijn dan in werkelijkheid zou kunnen bestaan. En wanneer het denkbeeld van den spreker zou zijn, dit aantal zeer gering te maken, dan zou men een lange lijn verkrijgen, zonder genoegzame steunpunten, waardoor de verdediging veel meer aan manschappen zou kosten; immers zulke steunpunten, behalve dat zij de voornaamste toegangen verdedigen, verschaffen ook groote kracht aan de gedeelten der linie, welke zij kunnen bestrijken.

De heer Six. Naar aanleiding van het gesprokene door den heer Eland, wensch ik nog een enkel woord in het midden te brengen. Ik moet een misverstand wegnemen. Waar ik de op-richting voorstond van een korps, bestemd om te dienen in Neder-

land en in Indië, heb ik daarbij volstrekt niet het oog gehad op de oprichting van hetgeen sinds jaren bekend is, *op het papier*, als *de Indische brigade*, die zich trouwens wel altijd met een papieren bestaan zal moeten tevreden stellen, wat mijns inziens niet ongelukkig is; ik heb voor hare oprichting nimmer gesympatiseerd. Zonder reorganisatie van *de levende strijdkrachten in Nederland* acht ik de door mij straks ontwikkelde denkbeelden onuitvoerbaar. Wat ik wensch is niets meer en niets minder dan uitvoering van artikel 178 der grondwet. Het is een feit, dat Nederland is de tweede koloniale mogendheid van Europa, en het is helaas ook een feit — dat ik in deze vereeniging niet voor het eerst releveer — dat wij niet bij machte zijn om op een gegeven oogenblik plotseling een eenigszins beduidende machtsuitbreiding te geven aan het militaire element in onze koloniën. Die toestand is onhoudbaar en verbetering mijns inziens alleen mogelijk door een reorganisatie onzer strijdkrachten, derwijze dat het moederland de koloniën, waar noodig, *onverwijld* te hulp kan komen.

• Men denke echter niet, dat ik in artikel 178 der grondwet alleen redding zou willen zoeken; neen, zelfs door de toepassing van dat artikel, acht ik het bezit onzer koloniën niet voldoende gewaarborgd.

Maar er is reeds eene commissie bijeen die grondwetsherziening moet voorbereiden. Laat ons daarop hopen! Mij komt het voor, dat de Nederlandsche Regeering in bepaalde omstandigheden de macht moet hebben om desnoods een deel der militie naar Indië te zenden. Men versta mij wel; het is verre van mij, dat ik in dit opzicht de vrije hand zou willen laten aan het uitvoerend gezag. Maar ik zie niet in dat het gevaarlijk zou kunnen zijn de gelegenheid te openen om op een gegeven oogenblik *bij de wet* te bepalen, dat een zeker aantal miliciens tijdelijk in Indië moeten dienen, desnoods alleen op Java.

Ik wensch dit punt thans op dit ver gevorderd uur niet nader uit te werken, maar ik meende duidelijk te moeten doen blijken, dat ik niet streed voor de oprichting van „de Indische brigade,” die ik beschouw als een utopie, wier voorstanders een goede regeling van ons krijgswezen tegenhouden.

De heer BOSSCHER. Er komt mij een vraag voor den geest en toch schroom ik eenigszins haar te stellen, omdat ik bijna twijfel of ik den spreker goed begrepen heb. Ons militie-contingent is 11000 man. Volgens de stukken over de oorlogsbegroting hoopt de Minister het zoover te brengen dat het cijfer van dat contingent zooveel mogelijk in overeenstemming worde gebracht met de financiële draagkracht der natie. En nu is de vraag, die bij mij opkwam, deze: hoe groot zal het jaarlijksch contingent wel niet moeten wezen in de stelling van den spreker van dezen avond. Zal dat niet meer dan het dubbele van thans bedragen? Bedrieg ik mij niet, dan wenscht hij ook dat dit contingent elk jaar onder de wapenen geroepen, gevoed en geoefend zal worden. Ik vraag al weder hoe zal dit mogelijk wezen met het oog op onze financiële krachten? Zou dan de begroting van Oorlog niet 40 of 50 % hooger moeten worden — en zon er ooit een vertegenwoordiger worden gevonden, geneigd om zulk een hoog budget goed te keuren? Zouden handel en nijverheid en alle andere bronnen van volksbestaan er niet enorm onder lijden, wanneer zulk een aanzienlijk deel van werkkrachten aan die takken werden onttrokken? Heeft spreker dit alles wel genoegzaam overwogen?

* De heer IN DE BETOU. Het zij mij veroorloofd in het kort te antwoorden op hetgeen door de geëerde sprekers is aangevoerd.

Dat ik niet alle punten uitgewerkt heb, is eenvoudig omdat het mij niet mogelijk zou zijn, die in alle bijzonderheden op één avond te behandelen. Ik heb mij dan ook bepaald tot enkele hoofdzaken, waarvan zeker wel de voornaamste moest zijn: dat ieder verplicht is, volgens de Grondwet, de wapenen te dragen tot verdediging van het vaderland, en dat die hoofdplicht van elken Nederlander, die Nederlander wil blijven, ook bij de bestaande Grondwet nagekomen kan worden.

Die Grondwet wil toch een leger van vrijwilligers en van militie en verder een schutterij. Ook ik acht in Nederland een afscheiding van den soldaat, die vrijwillig dient, van dengene die door zijn burgerplicht gedwongen wordt te dienen, noodzakelijk. Door, na de loting te vergunnen, dat de militie- en

schutterplichtigen onderling van nummer verwisselen, wil ik het nakomen van den grondwettigen plicht vergemakkelijken en veraangenamen.

Waar ik sprak van een deel van het leger aan de grenzen, daar bedoelde ik de genoemde *vrijwillige brigade*, opdat men daar steeds zou hebben één geheel, dat uitstekend geoefend en ten volle bekend kan zijn met het terrein, dus het doordringen van zeer kleine vijandelijke afdeelingen onmogelijk maakt. Nimmer bedoelde ik daarmede dat zij het in- en doordringen van een macht, die heel veel aanzienlijker is dan de hare, zou kunnen of mogen beletten, maar zeker zou zij veel meer vermogen dan een minder goed geoefend, minder met het terrein bekend zijnde en gedeeltelijk nog te mobiliseeren gedeelte van ons tegenwoordig leger. Na te gaan hoe die brigade verder zou moeten handelen, zou thans te veel tijd eischen.

De heer Six begreep mij zeer goed; ik wil geen Indische brigade maar een korps vrijwilligers, afgescheiden van de militie, gereedstaande aan de grenzen, en welke vrijwilligers — ook weder volgens de bestaande Grondwet — naar Indië gezonden mogen worden als zulks noodig is. Het was mij aangenaam van den heer Six te mogen hooren, dat het geheele aantal van hen, die nu reeds vrijwillig dienen, zoo aanzienlijk is.

Omtrent de forten wensch ik den heer Eland te antwoorden, dat bij de belegeringsoefeningen van het voorgaande jaar ons forten verstrekt waren; waarvan de verkeerswegen voor de artillerie onbruikbaar waren; zulke forten, waar ook geen drinkwater was, als van een waterleiding in de toekomst, veroordeeld ik geheel. Remises acht ook ik wel nuttig, maar dan moeten zij zich naast de vuurmonden, en niet op een vrij grooten afstand daarvan verwijderd, bevinden.

Naar mijne meening is van vele forten het groote nut, dat hunne zoogenaamde bomvrije kazernen, den manschappen, zoolang deze daarin zijn, een rustig, al is het bedompt, verblijf aanbieden, maar wanneer ze er uitkomen — en dat moeten ze toch — houdt die veiligheid geheel op, want zoo'n fort is het mikpunt van een groot aantal vuurmonden. Naar ik vermeen, levert de door mij aanbevolen wijze over het algemeen een even

groote veiligheid op. Wat ik tegen de fortten voornamelijk ook heb is, dat de vijand ze kent en hunne ligging weet. Dezer dagen las ik in een Oostenrijksch tijdschrift een stuk over onze landsverdediging, 't welk uit het Engelsch was vertaald en waaruit voor menigeen onzer, voor wie zooveel geheim wordt gehouden, zelfs iets te leeren valt.

Wat de opmerking betreft omtrent de kleeding van den tijdelijken milicien-vrijwilliger, die de heer Six maakte, moet ik opmerken, dat een *werkmán* bij zijn afrekening toch minstens wel 8 à 10 gulden zal ontvangen en voor dat bedrag wel een passende bovenkleeding kan bekomen. Voor een soldaat in lompen behoeft men dus niet bevreesd te zijn.

Wat de electriche verlichting betreft, moet ik opmerken, gelezen te hebben, dat men tijdens de tentoonstelling te Weenen zeer belangrijke proeven, die gunstige uitkomsten gaven, schijnt genomen te hebben. Ik voor mij moet herhalen er zeer veel gewicht aan te hechten, maar dat ook hier als in zooveel, het voornamelijk afhangt van de inrichting, die *goed* moet zijn.

Wat den Minister van Oorlog betreft; ik wensch de krijgszaken te brengen onder Binnenlandsche Zaken of wel onder een Ministerie van Land- en Waterstaat om te doen eindigen en voor den vervolge te voorkomen, de klachten aangaande de uitgaven van of voor oorlog, waar het geldt de uitgaven voor 's lands weerbaarheid.

In vele opzichten ben ik het met den heer Six eens omtrent de verdediging.

De ondergrondsche verbindingen zijn naar mijne meening zeer goed mogelijk.

Omtrent den prijs der geweren kan ik de verzekering geven, dat die aan den geweerwinkel 2 à 3 gulden geringer waren; dat daarbij steeds door mij een aantal percenten in rekening werd gebracht voor algemeene onkosten, en men bovendien niet uit het oog moet verliezen, dat aanmaak op andere plaatsen ook een keuringspersoneel, dat goed betaald moet worden, noodzakelijk maakt.

Het algemeen belang eischt dan ook naar mijne meening, dat de staat zijn wapens zelf aanmaakt.

Aan den heer Bosscher wensch ik nog te antwoorden, dat bij eene samenstelling van leger en schutterij, zooals door mij bedoeld werd het contingent niet zoo heel veel grooter zal zijn.

In werkelijkheid zal men toch ook dan niet op veel meer dan 11000 man voor de militie en 11000 man voor de schutterij kunnen rekenen. Naar mijne meening zal men echter een beter geoefende militie en schutterij verkrijgen, zonder dat dit den lande zoo veel meer — volstrekt meer n. l. — zal kosten.

De heer ELAND. Nog slechts een enkel woord om te constateeren, dat ik niet de particuliere industrie heb aanbevolen, maar eenvoudig heb gevraagd naar eene juiste opgave van de kosten der geweren bij de Rijksinrichtingen. Ten tweede wil ik er op wijzen dat forten, met zooveel gebreken als de spreker opsomt, tot de slechte moeten worden gerekend, zoodat ik overtuigd ben, dat zijn oordeel anders zou luiden, als men hem bij zijne oefeningen op de kaart goede had gegeven.

De VOORZITTER. Wanneer thans niemand meer het woord verlangt, dan sluit ik de beraadslagingen. Maar ik wil dit niet doen zonder de opmerking te hebben gemaakt, na al hetgeen wij dezen avond weder hebben gehoord, dat niet behoort uit het oog te worden verloren, dat het woord lager staat dan de daad, — het ontwerp lager dan de uitvoering, — de theorie lager dan de praktijk.

Laten wij daarom hopen, dat het niet zal blijven bij het uitspreken van woorden, het maken van ontwerpen, het ontwikkelen van theorieën, — maar dat de daad, de uitvoering, de praktijk spoedig volgen.

De Vergadering wordt hierop gesloten.

De Secretaris,

A. L. W. SEIJFFARDT.
